

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра іноземних мов та методики викладання

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ
У СТАРШІЙ ШКОЛІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ
БРИТАНСЬКИХ ПОСТМОДЕРНІСТІВ)

Виконала:

Горіхіна Тетяна Юріївна

Спеціальність: 014 Середня освіта
(Англійська мова і література)

Освітня програма:

Середня освіта (Мова і література
(англійська))

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук,
ст. викладач

Кушнєрєва Марина Олександрівна

Допущено до захисту

«__» _____ січня _____ 2024 р.

Завідувач кафедри

_____ Ольга МІЛЮТІНА

Дата захисту: «_27_» лютого 2024 р.

Оцінка _____

Підписи членів АК

Глухів 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	9
1.1. Стан опрацювання проблеми в методиці викладання літератури.....	9
1.2. Методи і прийоми вивчення постмодерністської прози в шкільному курсі зарубіжної літератури.....	25
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ.....	27
2.1. Рецепція постмодернізму в сучасному літературознавстві.....	27
2.2. Специфіка британського постмодернізму.....	37
2.3. Особливості творчої манери Джона Фаулза та Джуліана Барнса.....	46
Висновки до розділу 2.....	57
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ.....	58
3.1. Вивчення постмодерністської прози на уроках зарубіжної літератури: аналіз чинних програм і підручників.....	58
3.2. Особливості вивчення роману Дж. Барнса «Відчуття закінчення».....	64
3.3. Методичні рекомендації до вивчення повісті Дж. Фаулза «Хмара».....	73
Висновки до розділу 3.....	73
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	79
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Актуальність дослідження. Пріоритетним завданням вивчення зарубіжної літератури у школі є формування компетентного читача, здатного зорієнтуватися у літературній карті світу, розкривати через художні тексти культурні коди розмаїтого світу, інтерпретувати літературні твори і виявляти читацьку рефлексію, усвідомлювати ключову роль художньої літератури в сучасному полікультурному світі.

Зміст шкільної літературної освіти знаходиться в умовах реформування. На сучасному етапі викладання зарубіжної літератури супроводжується упровадженням актуальних стратегій різних видів аналізу, рецепції та інтерпретації художніх творів. Розвиткові теоретичного і критичного мислення здобувачів освіти, формуванню навичок інтертекстуального, компаративного, контекстуального і комплексного аналізу, оволодінню елементами дослідницької діяльності сприятимуть художні тексти сучасної літератури, орієнтовані на індивідуальне сприйняття і творче осмислення літератури.

Таким чином, дослідження особливостей вивчення постмодерністської прози в старшій школі є актуальною проблемою, оскільки вирішує декілька важливих аспектів. Комплексно осмислюються літературознавчі підвалини спектру питань, пов'язаних із поетикою постмодернізму, специфікою творчості британських авторів-постмодерністів, і методичні аспекти, зорієнтовані на пошук шляхів «порозуміння» сучасної освітньої практики інтерпретації та аналізу текстів з осмисленням постмодернізму як одного із найяскравіших літературних і мистецьких явищ останніх десятиліть ХХ – початку ХХІ століття. Шкільне засвоєння даного культурологічного і мистецького феномена в курсі сучасної літератури є важливим і цілком виправданим, оскільки сприяє вихованню активного, освіченого і розвиненого читача, здатного у процесі знайомства з текстом залучатися до «співавторства».

Осмислення ключових засад постмодернізму на матеріалі постмодерністської прози є актуальним, оскільки постмодерністська естетика

продовжує впливати на культуру та суспільство, і продуктивним, оскільки допомагає зорієнтуватися в сучасних тенденціях літературного та культурного розвитку.

Дослідженням «постмодернізму» та постмодерністської літератури цікавилось широке коло науковців. Основний фокус праць зарубіжних (Л. Хітчеон, Г. Блума, І. Гассана, Б. Макгейла, Ф. Джеймісона та ін.) та вітчизняних вчених-філологів (Т. Гундорової, С. Павличко, М. Нестелєєва, Б. Романцової, Т. Денисової, Н. Висоцької, О. Романенко, Д. Дроздовського) зосереджений на поглибленому вивченні філософських, літературознавчих практик постмодернізму, дискурсах інтертекстуальності, інтерпретації, іронії, деконструкції тощо. Ґрунтовне вивчення і аналіз цих праць дозволило визначити стан розробленості літературознавчого аспекту досліджуваного питання і розрити зміст понять «постмодернізм», «інтертекстуальність», «алюзія».

Методичний аспект вивчення постмодерністської прози у старшій та вищій школі став предметом пильної уваги науковців Ж. Клименко, О. Ісаєвої, О. Куцевол, Т. Чередник, О. Пікун, В. Хоменко, С. Сафарян, Ф. Штейнбука, О. Лілік та ін., у працях яких висвітлено необхідність діалогічної взаємодії вчителя з учнем, обумовлено використання традиційних та інноваційних методів навчання під роботи із художнім твором, актуалізовано необхідність використання проблемного, проектного та дослідницького методів. Окремі положення наукових розвідок методичного характеру стали важливими для теоретичного обґрунтування проблеми дослідження.

Постмодернізм і постмодерністська проза - теми, що останнім часом актуалізовані у вітчизняному освітньому просторі. Значна кількість статей, підручників і посібників, що опосередковано торкаються заявленої теми, присвячено міжпредметним зв'язкам на уроках зарубіжної літератури, інтерактивним методам навчання, діалогічному навчанню, контекстуальному та комплексному аналізу художніх творів. Аналіз наукових розвідок з теми дослідження показав, що проблема вивчення постмодерністської прози у

старшій школі на часі і є методично виправданим як її теоретичне обґрунтування, так і окреслення практичних шляхів її вирішення.

Усвідомлюючи те, що в контексті постмодернізму формуються два запити на літературу: масова література, що має відображати настрої суспільства і відповідати його потребам, та література елітарна, розрахована на читача-інтелектуала, зі сформованою читацькою культурою та критичним мисленням, завдання сучасного вчителя, викладача зарубіжної літератури насамперед полягає в умінні переконати здобувачів освіти, що література, створена у постмодерну добу, відгукується на сучасні запити молоді, є багаторівневою і наповненою змістом, доступною та різноформатною, здатною виконати як терапевтичну, так і діагностичну функцію у суспільстві.

Специфіка літературної освіти в Україні, необхідність підсилення літературознавчої складової у вивченні теми «Постмодернізм», узагальнення й розробки науково обґрунтованої методикою вивчення постмодерністської прози на уроках зарубіжної літератури в профільній школі визначає **актуальність дослідження.**

У магістерській роботі методика вивчення постмодерністської прози у старшій школі реалізується на матеріалі творчості британських авторів-постмодерністів – Джона Фаулза і Джуліана Барнза як найвідоміших представників національного варіанту постмодернізму, найвпливовіших письменників сучасної літератури, творчість яких знаменує певні віхи у розвитку естетики і поетики одного із найяскравіших літературних і мистецьких явищ другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

У вітчизняній методичній науці відсутні ґрунтовні праці, у яких би було приділено належну увагу особливостям вивчення життєтворчості Джона Фаулза та Джуліана Барнза на сучасному уроці зарубіжної літератури, що й зумовило вибір теми магістерської роботи – «Особливості вивчення постмодерністської прози у старшій школі (на матеріалі творчості британських постмодерністів»).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці авторської методичної системи вивчення роману Дж. Барнза «Відчуття закінчення» та повісті Джона Фаулза «Хмара» на сучасному уроці зарубіжної літератури у старшій школі як текстів, запропонованих авторами чинної програми для позакласного читання.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

– проаналізувати основні засади літературної освіти в профільній школі та окреслити провідні тенденції вивчення постмодерністської прози в шкільному курсі зарубіжної літератури;

– вивчити методичний досвід із досліджуваної проблеми з метою з'ясування специфіки вивчення постмодерністської прози на сучасному уроці зарубіжної літератури в профільній школі;

– обґрунтувати літературознавчий аспект дослідження, виявити перспективність та ефективність вивчення постмодерністської прози на матеріалі творчості британських авторів-постмодерністів Дж. Фаулза і Дж. Барнза;

– розкрити зміст понять «постмодернізм», «постмодерністська проза», «інтертекстуальність», «нарратив» на основі аналізу літературознавчої, культурологічної та філософської літератури;

– розробити методичну систему вивчення творчості вище зазначених авторів на матеріалі постмодерністських художніх текстів, запропонованих до вивчення укладачами чинної програми, на уроках зарубіжної літератури в старших класах профільної школи.

Об'єктом наукової роботи є процес літературного розвитку та формування читацької компетентності старшокласників у курсі зарубіжної літератури.

Предмет дослідження – методика вивчення британської постмодерністської прози на матеріалі художніх творів авторства Дж. Фаулза та Дж. Барнза.

Для розв'язання окреслених завдань використовувалися такі **методи** наукового пошуку: вивчення й критичне осмислення філософської, історичної,

педагогічної, методичної літератури з теми дослідження; типологічний і компаративний літературознавчі методи як шлях розуміння основних понять; аналіз фахових видань, чинної шкільної програми для 10-11 класів (академічний та профільний рівень), методичних рекомендацій, підручників, розробок уроків для визначення теоретико-методичних засад досліджуваної проблеми; узагальнення педагогічного досвіду; метод педагогічного моделювання та проблемно-пошуковий метод.

Наукова новизна магістерської роботи полягає в комплексному дослідженні проблеми вивчення постмодерністської прози в шкільному курсі зарубіжної літератури; у теоретичному обґрунтуванні методики формування поняття «постмодернізм» та у виробленні конкретних навчально-методичних рекомендацій з вивчення постмодерністської прози; удосконаленні методичної системи з вивчення постмодерністської прози на матеріалі художніх творів авторства британських письменників Дж. Фаулза і Дж. Барнза (на матеріалі повісті «Хмара» і роману «Відчуття закінчення»); доведенні ефективності логічного взаємозв'язку між обов'язковими для читання творами та визначеними для позакласного читання в 11 класі, що дозволить комплексно вирішувати важливі і першочергові завдання шкільної літературної освіти; обґрунтуванні пріоритетних методів, прийомів і видів навчальної діяльності в профільній школі, що сприяють формуванню інтерпретаційної та читацької компетентностей учнів під час вивчення ними постмодерністської прози.

Практичне значення дослідження. Матеріали дослідження можуть бути використані для вдосконалення шкільних навчальних програм із зарубіжної літератури, під час викладання університетського курсу «Методика навчання світової літератури», а також у практиці закладів загальної середньої освіти, фахової передвищої освіти та шкіл нового типу (на уроках зарубіжної літератури, факультативних заняттях, у позакласній та гуртковій роботі).

Апробація результатів дослідження здійснена у формі доповідей на таких конференціях: V Всеукраїнська студентська науково-практична інтернет-конференція "Сучасні філологічні дослідження: традиції та інновації" (м. Умань,

17 березня 2023 р.); XI Міжнародній студентській інтернет-конференції «Мова у міждисциплінарному контексті безперервної освіти» (м. Кам'янець-Подільський, 3-7 квітня 2023 р.); XI Всеукраїнських науково-педагогічних читаннях молодих вчених, магістрантів та бакалаврів «THE 21ST CENTURY CHALLENGES IN EDUCATION AND SCIENCE» (м. Глухів, 20-21 квітня 2023 р.), XIII Міжнародній інтернет-конференції молодих учених та студентів «Глухівські наукові читання – 2023. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (м. Глухів, 6-8 грудня 2023 р.); V Усеукраїнська студентсько-викладацька науково-практична інтернет-конференція з міжнародною участю «Сучасні тенденції та перспективи мовно-літературної освіти в Україні» (м. Глухів, 16 лютого 2023 р.).

Публікації. За результатами магістерської роботи опубліковано 3 одноосібні публікації: тези «Світоглядні орієнтири постмодерної прози (до питання вивчення у профільній школі)» у збірнику тез доповідей «Наука та освіта в умовах війни» під час Щорічної звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти Глухівського НПУ імені Олександра Довженка; тези «Вивчення творів постмодерністів» у збірнику матеріалів XI Міжнародній студентській інтернет-конференції «Мова у міждисциплінарному контексті безперервної освіти» (м. Кам'янець-Подільський, 3-7 квітня 2023 р.), тези «Культурне збагачення молоді на романах постмодерністських письменників» у збірнику матеріалів V Всеукраїнської студентської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Умань, 17 березня 2023 р.) «Сучасні філологічні дослідження: традиції та інновації».

Структура магістерської роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

Список використаних джерел містить 87 позицій. У додатках розміщено конспекти уроків. Загальний обсяг роботи – 115 сторінок, із них – 78 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Стан опрацювання проблеми в методиці викладання літератури

Навчання в школі спрямоване на досягнення мети, яка полягає в розвитку та соціалізації учнів, формуванні їхньої національної ідентичності, загальної культури, світоглядних орієнтирів, творчих здібностей, дослідницьких навичок та навичок життєзабезпечення. Відповідно до Концепції Нової української школи учні загальноосвітніх навчальних закладів повинні не лише опанувати зміст навчальних дисциплін, зокрема, зарубіжної літератури, а й передовсім набути необхідних для життя в суспільстві умінь і навичок, важливих для всебічного розвитку особистості, її подальшого становлення, морального та професійного зростання.

У старшій школі учні знайомляться з літературними творами різних світоглядно-мистецьких напрямків. Сприймання кожним із них того чи іншого художнього твору залежить від відповідного естетичного досвіду. Головним завданням вчителя є вироблення у учнів старшої школи навиків аналізу художніх творів, бачення їх жанрового розмаїття та художньої неповторності.

Методика викладання літератури - це важливий аспект освіти, і в ній у учасників освітнього процесу виникають різні проблеми, наприклад: відсутність зацікавленості учнів, монотонність викладання, недостатня інтерактивність, відсутність практичних навичок, складність літературних текстів та недостатній доступ до різноманітних літературних ресурсів, недостатня між предметна інтеграція. Один із головних викликів полягає в тому, як педагогові зацікавити учнів в читанні та вивченні літератури, особливо в умовах конкуренції з іншими розвагами, такими як медіаресурси та інтернет. Подоланню цієї проблеми може сприяти створення уроків, де учням необхідно обговорювати текст, виражати свої думки та інтерпретації. Це може створити

більший інтерес до теми. Надмірне ж використання традиційних методів викладання, таких як читання та аналіз текстів, може зробити уроки літератури монотонними та нудними. Брак на уроці інтерактивних методів викладання, таких як групова робота, обговорення та проєкти, може обмежити активність та зацікавленість учнів у предметі. Тому використання мультимедійних ресурсів, відео та віртуальних турів у світі літератури може зробити уроки більш цікавими та доступними для учнів старших класів. Включення інтерактивних вправ, таких як рольові ігри, драматизація, створення власних творів або креативних завдань, що стосуються тексту сприятимуть цьому.

Іноді в методиці викладання літератури не надається достатньо уваги розвитку практичних навичок, таких як навички критичного мислення, аналізу тексту та письма. Вчителі мають навчати учнів критично аналізувати різні джерела інформації, включаючи літературні ресурси в Інтернеті, щоб розвивати навички розуміння та оцінки джерел. Деякі учні можуть зіткнутися з труднощами у розумінні складних літературних текстів, і вчителі повинні розробляти стратегії для допомоги їм у подоланні цих труднощів.

Література, вивчена в ізоляції від інших предметів, не сприяє зрозумінню її зв'язку з історією, культурою та іншими галузями знань. Для подолання цієї проблеми вчителям необхідно співпрацювати з вчителями інших предметів, наприклад, історії або мистецтва, аби показати зв'язок літератури з іншими аспектами культури та історії. На даному етапі в Україні не всі школи мають доступ до різноманітних літературних текстів, що може обмежити можливості викладання та навчання. Забезпечення ж доступу до різних літературних творів, включаючи твори різних жанрів та епох, допоможе розширити горизонти учнів та зробити уроки літератури у старшій школі більш різноманітними.

Для подолання більшості проблем методики викладання вчителі літератури мають розвивати нові педагогічні підходи, активно використовувати технології та залучати учнів до процесу вивчення літератури, роблячи його

цікавим та корисним, що сприятиме учнівському розвитку і розумінню літератури у їхньому житті.

Навчальною програмою для закладів загальної середньої освіти для учнів 10-11 класів передбачене вивчення різних літературних напрямів і творів, які представляють різні етапи літературної історії. Зокрема, це твори класичної літератури, романтизму, модернізму, постмодернізму, сучасної літератури, а також романи [16]. Для загального розуміння літературних напрямків розглянемо деякі їх більш детально.

Класична література як самостійний літературний напрямок є специфічним поняттям, і воно може відрізнятися в різних культурах і історичних періодах. Основна риса класичної літератури полягає в тому, що її твори визнані великими шедеврами, які зберігають свою цінність і актуальність протягом багатьох поколінь. Однак, час виникнення класичних творів і їхніх визнаних статусів може варіюватися в залежності від конкретного автора і твору. Першим класичним автором вважається давньогрецький поет Гомер, котрий написав епічну поему «Одіссея», уривки якої пропонуються до вивчення у 10 класі. Також яскравими представниками цього літературного напрямку є Вільям Шекспір зі своїми трагедіями «Гамлет» та «Ромео і Джульєта» та Данте Аліг'єрі з поемою «Божественна комедія».

Романтизм - це один із ключових літературних напрямків, який розвивався у Європі в 18-19 століттях, відобразивши важливі зміни в літературі, мистецтві та суспільстві. Він відрізнявся від класицизму, попереднього літературного напрямку, більшою емоційністю, індивідуалізмом, акцентом на фантазію та вільним виразом почуттів. Романтичні твори часто наповнювались поетичною мовою, автори використовували фантастичні елементи, міфи та легенди, щоб створити неповторну атмосферу. Природа також відігравала важливу роль у романтичній літературі. Письменники часто описували її як живу у взаємодії з людьми. Романтизм був широким літературним напрямком, і в різних країнах він виявився у творчості різних письменників, таких як: німецького письменника Ернеста Теодора Амадея Гофмана, котрий написав

повість «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер», американського митця Волта Вітмена, який написав збірку віршів «Листя трави», які пропонуються до вивчення у 10 класі.

Роман - це літературний жанр, який характеризується довгими прозовими текстами, які розповідають історії про життя та відносини героїв. Цей жанр дозволяє авторам створювати багатопланові твори, де розвиваються сюжети, розкриваються характери персонажів і висвітлюються соціокультурні аспекти. Роман може включати в себе різноманітні жанрові та тематичні елементи, що робить його універсальним жанром. Історія літературного жанру "роман" розпочалася в середньовіччі, однак, справжній розквіт роману відбувся в ранньому новому часі та модернізмі. Існує декілька прикладів різних літературних напрямків в романі:

- реалістичний роман. Цей напрямок прагнув відтворити реальну дійсність, включаючи суспільні проблеми, побут і характери. Представником є Густав Флобер, роман («Пані Боварі»);

- модерністський роман. Цей напрямок відзначається використанням експериментальних структур і стилю. Франц Кафка є його представником;

- магічний реалізм. Цей напрямок поєднує реалістичний наратив з фантастичними та магічними елементами. Видатним представником є ірландський драматург Оскар Вайльд, з написаним ним романом «Портрет Доріана Грея»;

- психологічний роман: Цей жанр досліджує психологічні аспекти персонажів та їхні внутрішні стани. Яскравим представником є Стендаль (Марі Анрі Бейль) та його роман «Червоне і чорне»;

- історичний роман. Цей жанр використовує історичні події та факти як фон для розкриття сюжету. Представником є французький письменник Оноре де Бальзак.

Модернізм – це літературний та культурний напрямок, який розвинувся у кінці XIX і на початку XX століть. Цей напрямок відзначався радикальними змінами в літературі, мистецтві, архітектурі, музиці і філософії, відходячи від

традиційних форм і стилю класицизму та реалізму та відображав зміни в суспільстві, технології і культурі в цей період. Модерністи експериментували з мовою, структурою та стилем літературних творів. Вони створювали нові форми, акцентували увагу на внутрішньому світі персонажів і експресії їхніх почуттів та думок. Помітними характеристиками модернізму є самосвідомість та іронія стосовно літературних та соціальних традицій. Модернізм відкрив шлях для подальших літературних напрямків, включаючи постмодернізм. Деякі з видатних модерністських авторів і творів включають Шарля Бодлера («Квіти зла»), Поля Верлена («Осінь пісня»), Артюра Рембо («Моя циганерія»), Франца Кафку («Перевтілення»), Альберта Камю («Чума»).

У навчальній програмі із зарубіжної літератури постмодерні твори вивчають у 11 класі. Такі твори часто складні для розуміння учнями, і суперечливі за своїм змістом. За визначенням Т. Денисової, у сучасних програмах є багато невчасних творів [14, с. 11], тобто тих, до сприймання яких учні ще не готові. У цьому випадку педагог має добре підготувати школярів до сприйняття твору, провести певну літературознавчу роботу по визначенню жанрових особливостей постмодерністських творів, зокрема роботу із з'ясування особливостей поняття постмодернізм.

Розвитку поняття «постмодернізм» сприяли міркування філософів Ж. Дерріди, Ж. Баттея, Ж.Ф. Ліотара, а також концепція семіотика і письменника У. Еко. На даний час точиться чимало дискусій щодо того, що ж таке постмодернізм. Визначення, які подані у сучасних словниках й довідниках, не зовсім точні. Однак, напевне, точності бути й не може, оскільки, по-перше, будь-яке літературознавче поняття є умовним і дати лише одне його визначення неможливо, а по-друге, постмодернізм – явище, яке ще активно розвивається, і тому всі крапки над «і» тут ставити зарано. Але, вже ж таки можна визначити, що ж розуміється під словом «постмодернізм» у загальному.

Знаними теоретиками постмодернізму є М. Фуко, Ж. Дерріда, Ж. Ліотар, Р. Барт, У. Еко, І. Хассан, Ю. Кристева, Ж. Дельоза, Ф. Гваттарі, Ф. Джеймсон, Д. Затонський та ін. До творців постмодерністської літератури відносять таких

письменників, як П. Акройд, Ю. Андрухович, Дж. Апдайк, Дж. Барнс, Джон Барт, С. Беллоу, Х. Борхес, Й. Бродський, Г. Гессе, Дж. Донліві, У. Еко, П. Зюскінд, Х. Кортасар, М. Кундера, Г. Г. Маркес, М. Павич, Т. Пінчон, К. Рансмайр, Дж. Фаулз, та ін.

Поняття «постмодернізм» у сучасному значенні охоплює передовсім тенденції або явища у мистецтві, які з'явилися у ХХ ст. Латинське *post* – префікс, що означає наступність, французьке *modern* – сучасний, найновіший. Тобто, як бачимо, у самій назві терміна підкреслюється, що постмодернізм з'являється після модернізму.

Слово «постмодернізм» означає загальні тенденції у сучасному мистецтві, різноманітні школи та течії, художній напрям. Саме ж поняття «постмодернізм» багатозначне та умовне, а його явище рухливе.

Відлік появи постмодернізму ведеться від 1960-70 років ХХ століття. Цей світоглядно-мистецький напрямок виникає у США та Західній Європі. Передумовою виникнення даної культури стало розчарування в ідеях користі та незворотності прогресу, цілісності світу та існуванні безмежності людських можливостей. Постмодернізм прагне показати, що суспільство складне та багатолике, що уявлення про світ та правду є контекстуальним і залежить від історичної, культурної та соціальної ситуації.

Постмодерністська культура проявляється в різних сферах, включаючи літературу, мистецтво, архітектуру, філософію, політику, музику та інші галузі. У постмодернізмі набувають значення такі явища, як реконструкція, іронія, гібридність, гра та забава.

Постмодернізм має наступні характерні риси: орієнтується на всі верстви суспільства, має суттєвий вплив на політику та релігію, має свою стильову позицію, широко цитує мистецтво попередніх епох, іронізує художню традицію минулих культур, використовує прийом гри при створенні творів мистецтва. Для постмодерністської культури характерні також постійні зміни, нестабільність, відмова від чітких меж та структур. Хоча постмодернізм критикує модернізм та інші традиційні підходи, він сам є складним явищем.

На сучасному етапі англійська, а ширше британська, література являє собою самобутнє і оригінальне явище, в якому домінують постмодерністські тенденції. Фрагментарність, монтажність, багаторівнева організація тексту, інтертекстуальність та інші прийоми поезики наявні в романах англійських письменників межі ХХ-ХХІ століть: Дж. Барнса, Дж. Свіфта, Дж. Фаулза, І. Мак'юена, П. Акройда, С. Рушді та ін.

Британський постмодернізм від самого початку ґрунтувався на філософії і опирався на національні літературні традиції. Особливостями англійського постмодернізму стали: пильна увага до історії та до минулого своєї країни. Це сприяло появі нового виду роману – історіографічного метароману. Ознаки метароману вбачаються у романі Дж. Барнса «Історія світу в 10½ розділах», де автор коментує своє ставлення до історії: «Історія – це не те, що відбулося. Історія – це всього лише те, що розповідають нам історики». Ознаками такого типу роману є фрагментарність, у текст за допомогою прийому монтажу вставляються шматки документів, щоденників, листів, фальсифікованих документів; минуле переплітається із теперішнім, реальність із надреальністю, достовірний історичний факт із вигадкою [26, ст.54].

Британська постмодерна література переосмислює минуле, намагається створити нову історико-літературну реальність, розуміння особистості автора, роздуми над національною ідентичністю. Особливістю британського роману ХХ – початку ХХІ століття є філософське підґрунтя та опора на літературну традицію, які окреслилося у творчості А.Мердок, В.Голдінга, Дж.Фаулза, а також глибокий мультикультуралізм, який допускає поєднання у мистецтві східного і західного. В британській постмодерністській прозі очевидною стає наболіла проблематика. Такий твір – це не суцільна гра та симуляція, а буття страждаючої людини. Автори, розуміючи реальність як фатальну незбагненність світу та невизначеність духовних і тілесних начал людини з її жорстокістю, болем, страхом, божевіллям, розкривають трагіко-філософський сенс постмодерністської метапрози. Так, метапроза намагається стикатися з реальністю в її найгостріших та жорстких формах, що, можливо, доводить

нездатність художнього світу виразити бачення повною мірою. За межами ігрових постмодерністських конструкцій залишається досвід життєвих втрат, що нібито усупереч волі оповідача проривається у оповідь та утворює свій «власний сюжет».

1.2. Методи і прийоми вивчення постмодерністської прози

Формування зацікавленості учнів у навчанні визначається не лише змістом навчального матеріалу, а й способом організації цього навчання. Імпульсами, що стимулюють учнів під час навчальної діяльності можуть бути методи навчання.

Слово *метод* походить з грецької мови (*methodos*) і означає систематичний підхід, план або стратегію, які використовуються для досягнення певної мети або вирішення певних завдань. У контексті вивчення літератури, метод може означати спосіб аналізу та дослідження текстів, визначення структури, стилю, тем та інших характеристик літературних творів. Методи навчання можна визначити як способи дидактичної взаємодії вчителя й учнів, які спрямовуються на розв'язання навчальних, освітніх та виховних завдань. Відомий англійський вчений Е. Стоунс слушно вважає, що коли йдеться про типові недоліки у вивченні того чи іншого предмета, вчителі здебільшого сходяться на одному: «В усьому винні сучасні школярі». На його думку, «педагогічні невдачі часто приписують недолікам того, хто навчається і дуже рідко — недосконалості методів навчання» [40, ст.3]. Від професійно обраних методів залежить характер уроку та його результативність. Методи забезпечують набуття учнями знань, формування світогляду, розвиток їх здібностей [37].

Проблемою *класифікації методів* з давніх-давен займались відомі педагоги, але і до цього часу вона не розв'язана. У книжках з дидактики, педагогіки можна знайти неоднаковий підхід до класифікації методів навчання, різну наукову термінологію. Одні науковці надають перевагу класифікації на основі джерел знань учнів, інші — на основі внутрішніх рівнів їх пізнання.

Методи навчання можна класифікувати за джерелами знань, зумовлені формою набуття знань та методи обґрунтовані характером діяльності вчителя та учня під час організації навчального процесу.

Методи навчання, що визначаються за джерелами знань:

- **Словесні.** Словесні методи навчання використовуються для передачі знань та навчання, основані на використанні мовного спілкування, письмової комунікації та аналізу тексту.

- **Практичні.** Практичні методи навчання базуються на активному залученні учнів до практичних завдань, вправ, лабораторних робіт і конкретних дій, що дозволяють учням набутти практичні навички та дослідити та застосувати свої знання.

- **Наочні.** Наочні методи навчання використовують візуальні засоби та матеріали для надання конкретних ілюстрацій та зорових демонстрацій матеріалу. Ці методи допомагають учням краще розуміти і запам'ятовувати інформацію.

Методи навчання, що зумовлені формою набуття знань:

- **Лекція.** Лекція - це традиційний метод навчання, де викладач передає інформацію усно аудиторії, розповідаючи про конкретну тему чи предмет навчання. Лекції є досить ефективним методом навчання, особливо для передачі теоретичних знань та основних концепцій. Проте важливо, щоб лекції були цікавими та змістовними, а також доповнювалися іншими методами навчання, такими як обговорення, практичні вправи та проекти, для більшого розуміння та закріплення матеріалу учнями.

- **Бесіда.** Бесіда (групова дискусія, групове обговорення) є одним з методів навчання, який включає в себе активний обмін інформацією та ідеями між учасниками навчального процесу. Цей метод сприяє розвитку аналітичного мислення, критичного мислення, комунікативних навичок та здатності до співпраці.

- **Самостійна робота.** Самостійна робота є одним із методів навчання, який покликаний розвивати самостійність учнів та навички самонавчання. Цей

метод передбачає, що учні вивчають матеріал, працюючи над завданнями і дослідженнями без безпосередньої участі вчителя або іншого навчального керівника.

Методи обґрунтовані характером діяльності вчителя та учня під час організації навчального процесу:

- **Метод творчого читання.** Це підхід до читання, який акцентує на розвитку креативності та критичного мислення читача під час інтерпретації тексту. Цей метод спрямований на стимулювання читача до глибокого розуміння, аналізу та інтерпретації тексту через власні думки, уяву та інноваційний підхід.

- **Метод евристичної бесіди.** Це підхід до навчання та вивчення, який базується на тому, що вчитель вміло спонукає (за допомогою навідних запитань) учнів до самостійного пошуку рішень, формулюванню певних висновків та понять. Цей метод є ефективним для стимулювання самонавчання та розвитку аналітичних навичок у учнів. Він заохочує активну участь та креативний підхід до розв'язання завдань.

- **Метод дослідницький.** Метод дослідницького навчання (або дослідницький метод) - це підхід до навчання, що акцентується на способі міркування учнів при отриманні конкретних фактів під час самостійного вивчення певних питань чи тем. Суть такого методу полягає у спостереженні, прийнятті можливих рішень, дослідженні наявних висновків та виборі одного з найбільш вірогідних та додаткової перевірки висунутої гіпотези та її остаточного затвердження.

- **Метод репродуктивний.** Метод репродуктивного навчання - це підхід до навчання, при якому учні отримують знання та інформацію від вчителя, яку вони повинні запам'ятати та відтворити, але при цьому не допускаються їх творчі вольності, припущення та сумніви. Цей метод наголошує на запам'ятовуванні та відтворенні фактів, даних чи правил, а не на їхньому розумінні чи застосуванні. З-за цього суттєво може страждати гнучкість та самостійність мислення. При частому використанні репродуктивного методу

навчання може перетворитися на чисту формалізацію, а засвоєння знань стане просто неосмисленим зубрінням.

У педагогічній літературі виділяють методи навчання на основі внутрішнього логічного шляху засвоєння знань учнями, тобто які саме мислительні операції проходять під час набуття учнями нових знань.

Метод індукції - це процес здобуття загальних висновків або правил на підставі спостережень і аналізу конкретних фактів чи подій. Цей метод використовується в багатьох галузях знань, включаючи науку, логіку та навчання. Індукція передбачає рух від конкретного до загального і базується на припущенні, що те, що спостерігається в обмеженому числі випадків, може бути застосовано до всієї категорії. Застосування методу індукції у вивченні літератури включає в себе вивчення конкретних прикладів або деталей з літературних творів, а потім висування загальних висновків на основі цих конкретних спостережень. Метод індукції дозволяє учням виходити із конкретних прикладів та даних, щоб прийти до загальних висновків чи закономірностей.

Метод дедукції - це логічний процес, за яким висновки робляться на основі загальних принципів або законів, із виходом від загальних припущень до конкретних висновків. Дедуктивний метод сприяє логічному мисленню та формалізації аргументів, і він допомагає зробити висновки на основі добре обґрунтованих даних та загальних принципів. Використання цього методу допомагає гарантувати, що висновки є логічно правильними, якщо початкові припущення є істинними. Метод дедукції в вивченні літератури може бути використаний для висновку або аналізу конкретних аспектів літературного твору на основі загальних правил, концепцій або теорій. Метод дедукції вимагає встановлення загальних правил або концепцій та застосування їх до конкретного контексту літературного твору. Він дозволяє створити логічні висновки та зробити глибше розуміння поведінки персонажів та ідей, які вони втілюють.

Метод аналізу - це систематичний підхід до розкриття і розуміння складних проблем, об'єктів або явищ шляхом розкладання їх на менші, більш зрозумілі компоненти. Аналіз є важливим інструментом в багатьох наукових і професійних дисциплінах і допомагає вирішувати складні завдання, розкривати нові знання і виявляти закономірності. Важливо пам'ятати, що аналіз може приймати різні форми в залежності від контексту і завдання. Метод аналізу дозволяє розкрити глибоке розуміння літературного твору, виявити смислові шари та схеми, які використовує автор. Він також допомагає визначити теми, символи та структуру твору.

Метод синтезу - це підхід до вивчення та розв'язання проблем, який полягає в об'єднанні окремих компонентів, елементів або ідей для створення нового цілісного рішення, концепції або продукту. Синтез - це важливий етап в творчому процесі та допомагає знаходити нові рішення, вдосконалення та інновації. Він дозволяє поєднувати інформацію і елементи з різних джерел, щоб створити щось нове та цікаве. Приклад синтезу у вивченні літератури може включати аналіз різних літературних творів для створення нових узагальнених ідей або тем. Синтез дозволяє об'єднувати ідеї з різних джерел для створення нових інсайтів та більш глибокого розуміння літературних тем та концепцій. Він допомагає створити зв'язки між різними творами та авторами, а також аналізувати спільні або протилежні аспекти, що стосуються літературної теми.

Метод абстрагування - це підхід до аналізу та розуміння складних явищ і об'єктів, який полягає в виділенні ключових абстрактних понять, характеристик або моделей з маси конкретних деталей. Цей метод дозволяє спростити та узагальнити інформацію, щоб отримати більше глибоке розуміння, а також використовувати отримані абстракції для аналізу і вирішення проблем. Приклад абстрагування у вивченні літератури може включати аналіз абстрактних концепцій або тем, які перетинаються в різних літературних творах.

Метод конкретизації - це підхід до аналізу та розуміння абстрактних або загальних концепцій, який передбачає уточнення і конкретизацію їх, шляхом

призначення конкретних прикладів, деталей або даних. Цей метод дозволяє розглядати абстрактні ідеї або концепції в контексті конкретних ситуацій або прикладів, щоб отримати краще розуміння і застосувати ці ідеї на практиці. Приклад методу конкретизації у вивченні літератури може включати аналіз конкретних текстів або фрагментів для розуміння тем, символів, характерів і інших літературних елементів.

Метод аналогії - це метод вивчення літератури, який використовує порівняння та аналогії між різними літературними творами, авторами або елементами літературного тексту для отримання нових інсайтів, розуміння або аналізу. Цей метод передбачає виявлення схожостей або різниць між різними літературними явищами та використання цих порівнянь для глибшого розуміння. Метод аналогії допомагає глибше розуміти літературну теорію, творчий підхід авторів і вплив літературних творів на одне одного. Він розширює спектр аналізу та дозволяє створити нові зв'язки між різними літературними явищами.

Метод моделювання в контексті вивчення літератури використовується для аналізу літературних творів та створення моделей або теорій для розуміння їхньої структури, символіки, персонажів та ідей. Цей метод може бути корисним для глибшого аналізу та інтерпретації літературних текстів. Метод моделювання може також використовуватися для аналізу тем, символіки або ідей у літературних творах. Наприклад, учні можуть створити модель, що відображає теми та мотиви, які переплітаються у творах певного автора, щоб виявити спільні зв'язки та відмінності між різними творами. Метод моделювання вивчення літератури може сприяти систематизації інформації, виявленню патернів і тенденцій у літературних текстах, а також допомагати розробляти нові ідеї та інтерпретації.

Метод узагальнення є загальним підходом, який може бути застосований до вивчення різних предметів, включаючи літературу. Цей метод передбачає витягування загальних висновків на основі конкретних даних, аналізу та спостережень. Метод узагальнення допомагає створити загальний

контекст для аналізу літературних явищ та дійти до загальних висновків про теми, стилі, ідеї та інші аспекти вивчення літератури.

Метод зіставлення (порівняння) є важливим підходом у вивченні літератури. Він включає в себе аналіз та порівняння різних аспектів літературних творів, персонажів, тем, стилів, жанрів тощо з метою виділення схожостей та відмінностей. Цей метод допомагає краще розуміти літературні твори та виявляти патерни, які спільні або унікальні для різних творів.

Вибір вчителем методу навчання зумовлюється певними факторами. Завданням, які ставить вчитель перед уроком, плануючи урок літератури, вимагають використання тих чи інших методів навчання. Наприклад, на етапі сприйняття твору – одні методи, на інших етапах роботи над твором – інші. Відчуття й уявлення теж грають певну роль, бо аналіз художнього твору вимагає постійної уваги до тексту. Також вікові особливості учнів впливають на питання вибору методів навчання.

Вивчення постмодерністської прози може вимагати деяких специфічних методів та прийомів. Перш за все, важливо дослідити історію та філософські концепції, що лежать в основі постмодернізму, що в свою чергу допоможе краще зрозуміти та оцінити дану літературну течію. Оскільки постмодерністська проза зазвичай відкидає традиційні наративні структури та уявлення про авторство, важливим є розуміння контексту, в якому вона була створена. Для цього можуть бути використані історичні, соціологічні, політичні, культурні та філософські підходи до аналізу. Порівняння постмодерністських творів з іншими літературними течіями та їх контекстуалізація в історії та культурі можуть допомогти краще зрозуміти та оцінити даний напрям. У груповому контексті можна організувати дискусії і дебати щодо тлумачень постмодерністських текстів. Взаємодія з іншими учнями або дослідниками може допомогти розширити розуміння тексту. Дослідження стилю письма, використання мовних технік та форматування тексту може краще зрозуміти твір та техніки, використані автором. Постмодерністська проза часто відмовляється від лінійного наративу та

використовує складні структурні форми, такі як фрагментарність, алегорії, метатексти. Тому, вивчення структурних особливостей тексту може допомогти зрозуміти те, як він працює та які ефекти створює у читача. Одним із методів вивчення постмодерністської прози може стати вивчення актуальних досліджень та критики постмодерністської прози, що допоможе включити сучасні тенденції та точки зору у власний аналіз. Постмодерністська проза часто посилається на інші тексти, твори мистецтва, культурні події тощо. Важливо враховувати ці контексти під час аналізу тексту.

Важливо звернути увагу на деталі та символіку в текстах постмодерністської прози. Ці твори можуть містити численні алегорії та метафори, які допомагають розкрити ідеї письменників. Також ці тексти часто викликають складні та контроверсійні інтерпретації. Вивчення цих творів може вимагати критичного підходу та здатності аналізувати твори з різних перспектив. Важливо звертати увагу на те, як постмодерністські письменники використовують літературні прийоми та символіку, щоб передати свої ідеї та концепції. Окрім того, вивчення постмодерністської прози може вимагати вміння розрізняти різні течії та стилі, які відображені у творах письменників.

Висновки до розділу 1

Отже, існують різні методи та підходи для аналізу та розуміння літературних творів, а зокрема, і постмодерністських. Ці методи включають в себе класифікацію за джерелами знань, словесні, практичні, наочні методи, методи вивчення за типами знань, творчого читання, бесіду, самостійну роботу, дослідницький та репродуктивний підходи, індукцію, дедукцію, аналіз, синтез, абстрагування, конкретизацію, аналогію, моделювання, узагальнення та зіставлення. Розуміння різних методів дозволяє краще розкрити багатогранність літературних творів і висвітлити їхню глибину та значення. Кожен метод має свої особливості та застосовується в залежності від мети аналізу та виду літературного тексту. Знання цих методів допоможе учням старших класів краще розкрити значення та структуру літературних творів, а

також розкрити їхній семантику та смисл. Крім того, вивчення літератури допомагає розвивати критичне мислення, аналітичні навички та здатність до інтерпретації тексту, навички, які корисні в багатьох сферах життя. Література, як мистецтво слова, відкриває перед нами можливість поглибленого осмислення людського досвіду та вираження складних ідей та емоцій. У вивченні літератури немає єдиного правильного методу аналізу, і різні методи можуть використовуватися в поєднанні залежно від конкретного завдання дослідження. Важливо враховувати контекст і цілі аналізу, коли обирається методи (методи) вивчення літератури, та використовувати їх для глибшого розуміння та інтерпретації літературних творів.

Сам же постмодернізм – це багатогранний та складний феномен, і його можна розглядати з різних точок зору, залежно від того, який аспект є найбільш цікавим для вивчення. Для кращого розуміння постмодерністської прози важливо приділити увагу структурі, відмінностям від класичної літератури, мотивам та темам, а також уважному дослідженню контексту. Не завадить також знати літературні терміни та концепції. Вивчення постмодерністської прози може бути викликом, але за допомогою цих прийомів можна краще зрозуміти та оцінити цей цікавий та незвичайний жанр.

РОЗДІЛ 2. ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ

2.1. Рецепція постмодернізму в сучасному літературознавстві

Сучасна теорія літератури показує зв'язок художніх творів, епохи, національної культури та індивідуальних особливостей читачів, крізь призму яких вони сприймають художні тексти. Отже, рецепція в літературознавстві вказує на сприймання, сприйняття та вплив літературного твору на читача або аудиторію. Це поняття стосується способів, якими люди сприймають та взаємодіють з літературою.

Питання рецепції у літературознавстві вивчали та досліджували багато вчених, і ця тема є важливою у літературній теорії. Рецепція виходить із ідеї, що твір повністю реалізується лише тоді, коли читач контактує з літературним текстом. Найбільш розгорнуті принципи рецепції описані у працях дослідників, що склали так звану “Констанцьку школу”, що сформувалася у Федеративній Республіці Німеччини в 1960-х рр. Основними представниками цієї школи були відомі німецькі літературознавці Вольфганг Ізер та Ганс Роберт Яусс. Вони внесли значний внесок у розвиток рецепції та рецептивної естетики, а також досліджували, як читач сприймає літературний текст та взаємодіє з ним [29, с. 227]. Також слід згадати і італійського письменника, філософа, лінгвіста, літературного критика Умберто Еко, який розглядав роль читача та акту взаємодії з літературним текстом у своїх теоретичних роботах.

Вивчення рецепції літератури допомагає розуміти, як читачі і аудиторія сприймають, інтерпретують та взаємодіють з текстами, а також як ця взаємодія впливає на їхнє розуміння та інтерпретацію літературних творів. Для більшого розуміння рецепції у літературознавстві слід визначити аспекти, які вона включає.

1. Роль читача (аудиторії). Дослідження рецепції літератури допомагає розуміти роль та активність читача чи аудиторії в процесі сприйняття та

інтерпретації літературного тексту. Це дослідження включає в себе різні підходи, від психологічних аналізів реакцій читача до аналізу рецепції аудиторії на рівні суспільних дискусій.

2. Вплив читача на інтерпретацію. Дослідження рецепції вказує на те, як індивідуальні досвіди, переконання та контекст читача можуть вплинути на сприйняття та інтерпретацію літературного твору. Різні читачі можуть вбачати різні значення в одному та тому ж тексті.

3. Літературні рецепції у різних культурах і історичних контекстах. Вивчення рецепції допомагає розуміти, як сприйняття та інтерпретація літератури можуть варіювати в різних культурних та історичних контекстах. Це також включає вивчення впливу літератури на суспільство та культуру.

4. Літературна критика та рецепція. Аналіз рецепції може також включати вивчення літературної критики, оглядів та рецепційних реакцій на літературні твори. Це допомагає визначити, як критики та літературні вчені впливають на сприйняття літературних творів.

Вивчення рецепції літератури допомагає висвітлити такі ключові аспекти:

- *Множинність інтерпретацій.* Різні читачі можуть робити різні інтерпретації одного і того ж літературного тексту. Це свідчить про те, що літературні твори є досить гнучкими і дозволяють багатозарові та різноманітні тлумачення.

- *Зміна рецепції з часом.* Рецепція літератури може змінюватися з плином часу. Той самий текст може сприйматися різним чином в різних історичних періодах або поколіннями. Розуміння літературних творів може бути динамічним процесом.

- *Взаємодія автора та читача.* Рецепція літератури включає в себе взаємодію між автором та читачем. Читач може виявити інтерес до авторського задуму, або ж сприймати твір відмінно від того, яким був намір автора.

- *Контекстуальний аналіз.* Вивчення рецепції враховує різні контексти, такі як соціокультурний, історичний, політичний тощо, які можуть впливати на сприйняття літературного твору.

Вивчення рецепції літератури становить важливу складову літературознавства та літературної теорії. Воно допомагає розкрити багатшаровість та багатогранність спілкування між авторами та читачами, а також підкреслює важливість інтерпретації та взаємодії з текстом в процесі літературного дослідження.

У сучасному літературознавстві постмодернізм відіграє важливу роль і впливає на спосіб розуміння та аналізу літературних текстів. Існують деякі аспекти, які варто враховувати при розгляді рецепції постмодернізму в сучасному літературознавстві. Наприклад, постмодернізм відкидає ідею абсолютної істини та авторитету, інституцій із своїми ієрархіями. В сучасному літературознавстві це може виражатися у відмові від пошуку однозначного тлумачення тексту і відкритому для різних тлумачень. Постмодерністські тексти часто включають численні посилання, аллюзії і цитати з інших літературних або культурних текстів. Це стимулює дослідників вивчати взаємодію між текстами та культурними контекстами. Постмодернізм може включати елементи саморефлексії, коли текст свідомо вказує на свою природу як тексту та експериментує з формою та мовою. Література даного стилю може включати різні стилі, жанри та техніки, і намагається підірвати традиційні літературні межі. Це підкреслюється релятивізмом і плюралізмом, відзначаючи, що істини та цінності є контекстуальними і можуть варіюватися залежно від точки зору.

У сучасному літературознавстві також розвивається постмодерністська критика, яка використовує постмодерністські концепції для аналізу та інтерпретації літературних текстів. Рецепція постмодернізму в сучасному літературознавстві відображається у дослідженнях, дискусіях та методиках аналізу, де вивчення текстів розглядається як складний і багатогранний процес, який вимагає урахування контексту і різноманітних інтерпретаційних підходів.

Вивчення постмодерністської прози в школі може стикатися з різними проблемами, оскільки цей літературний напрямок відзначається складною структурою, різноманітністю стилів та ідей, що можуть бути важкими для

сприйняття та аналізу школярами. Ось декілька проблем, які можуть виникнути у шкільній практиці вивчення постмодерністської прози:

1. Складність текстів. Постмодерністська література часто характеризується нестандартною структурою, розбиттям на фрагменти, зміною перспектив, глибоким символізмом і т. д. Це може бути важко для школярів, які ще не мають досвіду аналізу таких складних текстів.

2. Різні стилі та жанри. Постмодернізм часто поєднує різні стилі та жанри, що можуть бути важкими для розуміння та класифікації. Це може заплутати учнів та ускладнити аналіз.

3. Постійна зміна поглядів. В постмодернізмі існує акцент на відсутності однозначних істин та постійної зміни поглядів. Це може бути важко засвоїти для учнів, які звикли до більш традиційного та структурованого підходу до літературного аналізу.

4. Моральна неоднозначність. Багато постмодерністських творів містять елементи моральної неоднозначності або провокативного змісту, що може бути неприйнятним для деяких батьків та учителів.

5. Відсутність однозначних відповідей. Вивчення постмодерністської прози може завершитися без однозначних відповідей на питання та без чіткого розуміння "моралі" твору. Деякі учні можуть бути зворушені цією невизначеністю, інші – ні.

6. Віддаленість від шкільної програми: Постмодерністська література може бути віддаленою від стандартних шкільних програм і вимагати спеціальної підготовки вчителів та додаткового матеріалу.

Для подолання цих проблем важливо враховувати потреби та рівень розвитку учнів старшої школи, вибирати тексти, які підходять для їхнього рівня та структурувати уроки таким чином, щоб допомогти їм легше розуміти та аналізувати постмодерністську прозу.

Розвиток критичного мислення у учнів старшої школи є важливим завданням для їхнього освітнього і особистісного зростання, а також для вивчення та аналізу постмодерних творів. Критичне мислення допомагає учням

розуміти, аналізувати та оцінювати інформацію, робити обґрунтовані висновки та приймати рішення. Нижче подані деякі способи стимулювання розвитку критичного мислення серед учнів старшої школи, які стануть у нагоді вчителю:

- Дискусії та обговорення. Організуйте дискусії на актуальні теми та проблеми, де учні мають обговорити різні точки зору. Це допомагає їм вчитися аргументувати свою позицію та розуміти позиції інших.

- Критичне читання. Навчіть учнів аналізувати текст, розпізнавати аргументи та приймати інформовані рішення на основі прочитаного.

- Розв'язання проблем. Дайте учням можливість розв'язувати складні завдання та проблеми, сприяючи їхньому розвитку аналітичних навичок.

- Проектна діяльність: Завдання, які вимагають створення проектів, досліджень або рефератів, допомагають учням вивчати та аналізувати інформацію самостійно.

- Порівняння та контраст: Навчіть учнів порівнювати та контрастувати різні концепції, ідеї або рішення для того, щоб розуміти їх переваги та недоліки.

- Критичні питання: Спонукайте учнів ставити критичні питання щодо інформації, яку вони отримують, наприклад, "Чому це важливо?" або "Які докази підтверджують це твердження?"

- Міжпредметний підхід: Залучайте учнів до розв'язання завдань, які вимагають поєднання знань і навичок з різних предметів.

- Залучення до досліджень: Спонукайте учнів вести дослідження та досліджувати питання, які їх цікавлять.

- Сприяйте розвитку аналітичного мовлення: Дайте учням можливість висловлювати свої ідеї та думки в письмовій та усній формі.

- Оцінюйте критичне мислення: Включайте завдання та оцінювання, які сприяють розвитку критичного мислення, в навчальний процес.

Розвиток критичного мислення потребує часу та практики. Важливо створити стимулююче навчальне середовище, де учні можуть вільно виражати свої думки та бути заохочені до самостійності в мисленні.

2.2. Специфіка британського постмодернізму. Особливості творчої манери Джона Фаулза та Джуліана Барнса

Британський постмодернізм - це культурний і літературний рух, який розквітав в Великій Британії протягом другої половини ХХ століття і відзначався значними змінами у сприйнятті, структурі та обробці літературних текстів. Виникнення британського постмодернізму було зумовлене рядом факторів і історичних обставин. Ось деякі з них:

1. *Післявоєнний період.* Друга світова війна та наслідки конфлікту залишили глибокий слід на британському суспільстві. Ідеї, які були дотримані до війни, втратили свою актуальність, і суспільство стало більш схильним до розгляду нових підходів до мистецтва, культури і літератури.

2. *Соціокультурні зміни.* Після війни Велика Британія стала свідком великих соціокультурних змін. Поширення телебачення, зміни в структурі сім'ї, масове споживання та інші фактори вплинули на сприйняття культури і суспільства.

3. *Антивоєнні настрої.* Велика кількість солдат і цивільних населення були страчені внаслідок війни, що призвело до антивоєнного стану настрою та бажання визначити новий спосіб погляду на світ.

4. *Постколоніальний вимір.* Втрата колоній та розпад Британської імперії призвели до відчуття втрати престижу та впливу. Це сприяло розмірковуванням про культурну ідентичність і роль Великої Британії в сучасному світі.

5. *Постмодерністські філософські концепції.* Ідеї постмодернізму, які розвивались в інших частинах світу, такі як американський постмодернізм та французький постструктуралізм, поширилися і вплинули на британську культуру і літературу.

6. *Експериментальний характер.* Британський постмодернізм характеризується експериментами зі структурою, жанрами та мовою, що відображає загальні тенденції постмодернізму до відмови від традиційних норм та готовності до новаторства.

Британський постмодернізм породив численних відомих письменників і літературних фігур, які внесли вагомий внесок у літературу та культуру. Відомими представниками британського постмодернізму є індійсько-британський письменник, публіцист Салман Рушді (Salman Rushdie), автор роману "Сатанинські вірші", британський письменник Джон Фаулз (John Fowles), автор романів "Колекціонер" і "Жінка французького лейтенанта", британський письменник, поет та літературний критик Пітер Акройд (Peter Ackroyd), автор таких романів, як «Заповіт Оскара Уайльда», «Листи Платона». Ці письменники відзначаються своєю творчою експериментальністю, глибокими філософськими роздумами та інноваційними підходами до літературної форми. Вони створили твори, які відображають складність та різноманіття британського постмодернізму.

Британський постмодернізм, так само як постмодернізм в цілому, є різноманітним та неоднозначним явищем, і він має свої власні особливості та специфіку. Британський постмодернізм відзначається багатошаровістю та багатокультурністю. Літературні тексти та твори часто містять численні посилання на інші літературні, філософські та культурні твори. Британські письменники існують у світовому культурному контексті, і їх твори можуть віддзеркалювати впливи різних культурних традицій. Саме британський постмодернізм часто відзначається іронією та гумором. Письменники можуть використовувати ці елементи для спростування традиційних цінностей, моральних норм та соціокультурних конвенцій. Він активно взаємодіє з масовою культурою, включаючи телебачення, кіно, музику та рекламу, а також може використовувати елементи поп-культури та популярних медіа для створення та аналізу своїх творів.

Специфікою британського постмодернізму є й те, що подібно до загального постмодерністського підходу, він виявляє скептицизм до великих метанаративів, таких як історія, релігія та ідеології, часто підвергає сумніву будь-які спроби створення всеосяжних та абсолютних розповідей. Цей вид постмодернізму може використовувати нетрадиційні стилі та техніки, такі як

метафікція, абсурд, гіпертекстовість, асоціативні тексти, що відображають складність та розмитість між жанрами та стилями.

Ці специфіки британського постмодернізму сприяють створенню складних, багатозначних та відкритих для різних інтерпретацій текстів, які стимулюють аналітичну активність та рефлексію.

Джон Фаулз і Джуліан Барнс - два відомих британських письменники, кожен з яких має свою унікальну творчу манеру та стиль. Творчість Джона Фаулза та Джуліана Барнса відрізняється рядом особливостей. Джон Фаулз славиться своєю психологічною глибиною та вмінням розглядати складні емоції персонажів у своїх творах. Він також відомий за дослідження метафізичних та філософських концепцій, а також за експерименти з жанрами.

З іншого боку, Джуліан Барнс використовує іронію та гумор у своїх творах, створюючи сатиричні образи. Його стиль відрізняється мінімалізмом та точністю мови, а також різноманіттям жанрів, включаючи романи, оповідання та есе.

Хоча обидва письменники демонструють глибоке розуміння людської природи, їхні творчість відзначається використанням різних літературних засобів та підходів.

На даний час єдина повна біографія Дж. Р. Фаулза написана Ейлін Варбертон. Протягом тридцяти років вона була другом письменника, мала доступ до його на той час ще не відредагованих щоденникових записів, листування Фаулза із своєю першою дружиною Елізабет, яка померла у 1990 році. Розмови із друзями письменника, його родиною, колегами і ним самим стали основою для написання Е. Варбертон книги «Джон Фаулз: Життя у двох світах» (2004). У західному літературознавці вже тривалий час популярністю користуються наукові праці з вивчення творчості письменника авторства С. Онега, С. Паркс, М. Саламі, К. Тарбокс, Е. Варбертон, П. Вульф, П. Вудкок та ін. У вітчизняному літературознавстві науковий інтерес до вивчення постаті і творчості Дж. Фаулза не такий потужний. В окремих статтях

Н. Жлуктенко і С. Павличко, дисертаційному дослідженні Козюри порушена проблема постмодерністської інтерпретації прози британського письменника.

Джон Фаулз (John Fowles) народився 31 березня 1926 року в Лі-он-Сі, графство Ессекс, на відстані тридцяти – тридцяти п'яти кілометрів від Лондона. Народився в родині із середнім достатком. У своїх щоденникових записах Фаулз, майбутній інтелектуал і гордість англійської літератури, із роздратуванням згадує свою родину, в якій він виріс.

З дитинства визначались декілька головних пристрастей в житті Дж. Фаулза: спорт, природничі і гуманітарні науки (перш за все природа, література і філософія). У віці дванадцяти років він виграв іменну стипендію і поступив до елітарної школи. Навчався в Бедфордській школі інтернатного типу, де проявив себе досить здібним учнем та непоганим спортсменом (був капітаном збірної команди школи з крикету, займався також легкою атлетикою). У цій школі готували юнаків для державної служби. Фаулз отримав у цій школі прекрасну освіту. По закінченню Бедфордської школи Джон отримує стипендію на право безоплатного навчання в Оксфорді. Однак, триває війна і йому хочеться відслужити в армії. Там, де він служив, готували диверсантів. Прослуживши два роки, він отримав звання офіцера (8 травня 1945 року), однак повоювати, на відміну від В. Голдінга, він не встиг. Майбутній письменник отримував задоволення від служби, але все ж таки повернувся до навчання і вступив у 1947 році до Оксфордського університету. Предметом його поглибленого вивчення стали німецька, французька мови, світова література, світова філософія.

Дитячі і юнацькі роки Дж. Фаулза припадають на досить непростий час – Друга світова війна. На початок війни Фаулз вже навчається у Бедфордській школі. Варто зазначити, що Фаулз пережив війну значно легше, ніж інші англійці його покоління. Закрита Бедфордська школа була розташована в сільській місцевості, завдяки чому Фаулз не бачив нальотів німецької авіації, бомбардувань, звісно, що наслідки цього він бачив, коли їхав навідувати батьків.

Оксфорд для Фаулза – найважливіший етап його життя. Саме там він познайомився із працями французьких екзистенціалістів. Він не лише засвоїв ці ідеї, а й творчо їх переосмислив. Під час своїх канікул Фаулз зумів відвідати південь Франції (відразу прокладаємо місток до збірки «Вежа із чорного дерева», основний художній простір якої зітканий із вражень письменника від перебування на півдні Франції). Ще однією важливою подією, що мала місце під час канікул, була орнітологічна експедиція до Норвегії. Після антропоморфної, теплої Франції Фаулз потрапляє до холодної величної природи Норвегії.

Трудову діяльність Дж. Фаулз розпочав з викладання англійської мови в університеті французького міста Пуатьє, згодом отримує запрошення працювати викладачем англійської мови у гімназії, розташованій на грецькому острові Специс (у перекладі з грецької мови назва острова означає «ароматний»). На початку 50-х років він провів два прекрасних роки в Греції. Після повернення він працює викладачем в різних навчальних закладах і серйозно замислюється про кар'єру письменника.

Його літературна кар'єра розпочалася, коли в 1963 році був опублікований його перший роман "Колекціонер" (The Collector), який одразу став бестселером. У 1965 році цей роман був успішно екранізований режисером Вільямом Вайлером і номінований на кінопремію Оскар. Після цього письменник вирішив покинути викладацьку кар'єру та присвятити себе літературній творчості. Він працював у різних жанрах – писав вірші, оповідання, романи та повісті. Значна частина з його творів відзначається складністю наративної структури та глибокими філософськими роздумами. Окрім цього письменник займався і перекладацькою діяльністю. У 1966 році світ побачив роман «Маг», а в 1969 – роман «Жінка французького лейтенанта» - відправна точка для усього британського постмодернізму.

Джон Фаулз помер 5 листопада 2005 року в містечку Лайм-Реджіс (будинок у цьому містечку письменник придбав за свої перші гонорари; там же розгортаються події роману «Жінка французького лейтенанта») на заході

графства Дорсет на півдні Англії. Його літературні роботи залишили вагомий слід в історії літератури та залишаються об'єктом вивчення та дискусій дотепер.

Романи Дж. Фаулза відзначаються особливою творчою манерою і стильовим різноманіттям. Він відомий своєю здатністю розглядати внутрішній світ своїх персонажів дуже докладно. Письменник ретельно досліджує їхні мотивації, психологічні конфлікти і розвиток протягом оповідання. Це надає його творчості внутрішню складність і глибину.

Фаулз не боїться експериментувати з різними жанрами та стилями. Він написав романи різних жанрів, включаючи психологічну драму, містичний реалізм, історичну прозу та інші. Це жанрове різноманіття робить його творчість цікавою і несподіваною для читачів. Автор часто досліджує екзистенційні питання, які стосуються життя, смерті, віри, самовизначення та моральних дилем. Його романи часто вимагають від читача глибокого філософського роздуму. Подібно до багатьох постмодерних письменників, Фаулз активно використовує інтертекстуальні посилання, цитати та алюзії на інші літературні та культурні тексти. Це створює багатозначність та глибокий контекст в його творчості.

Дж. Фаулз відомий своєю здатністю докладно та майстерно описувати природні ландшафти, архітектурні елементи та інші деталі в своїх романах. Це створює живописні образи та додає літературним творам реалістичність. Письменник сприймає читачів як інтелектуальних партнерів і завжди створює інтригуючі та складні сюжети з несподіваними поворотами. Він часто веде читача через лабіринти загадковості, в яких слід вгадувати загадки.

Творча манера Джона Фаулза - це суміш стильового різноманіття, філософської глибини та літературної досконалості, що робить його одним із видатних письменників ХХ століття.

Збірка «Башта із чорного дерева» («The Ebony Tower», 1974) – збірка із п'яти пов'язаних між собою оповідань, що також включала авторський переклад кельтського середньовічного роману «Елідук». Це четверта за рахунком художня праця Фаулза. Її робоча назва була «Variations». Фаулз

об'єднав в одне ціле оповідання, в яких звучали відлуння попередніх тем і мотивів, які його цікавили.

Намір Фаулза очевидно полягав у спробі пов'язати написане ним в жанрі художньої літератури в одне ціле, прокласти місток між використаними у попередніх творах прийомами, зокрема знайти витoki власної творчості із середньовічним романом, що, на думку Фаулза, є вихідним жанром в історії художньої літератури. Таким чином, долучення художнього перекладу середньовічного тексту до композиційної структури збірки «Вежа із чорного дерева» зміцнює зв'язок між двома жанрами.

Згадуючи про те, що робочою назвою збірки була обрана зовсім інша, припускаємо, що титульна назва збірки, як і назва однієї із історій, що увійшла до її складу, орієнтована більше на фахових, підготовлених, професійних читачів; натомість, назва «Варіації» могла бути більш доречною та яскравою, увиразнювала шлях письменника, як і в цілому сучасної людини, до цілісності або індивідуалізації.

Серед представників західного літературознавства усталеною є думка про те, що відмінною рисою збірки «Вежа із чорного дерева» від інших творів Фаулза є те, що герої усі цих історій все менше здатні здійснити «міфічну подорож» до самопізнання. Причина цьому криється в тому, що герої цих текстів опинилися в пастці типового для сучасної людини стану – духовної спустошеності. Ця порожнеча водночас дивує і ще більше спустошує їх. Історія, якою відкривається збірка і яка має назву, що співпадає із назвою усієї збірки, описує гостя (відвідувача), який мимохіть потрапляє до царства міфів (міфічного царства) і не може опиратися або прийняти виклик, який на нього чекає. Як результат, гість залишається за межами міфічного простору. Інші три оповідання збірки зосереджені на таємницях, загадках (одне з них так і називається «Енігма», що в перекладі означає «загадка»). Вони торкаються таємниць сучасного життя, однак нівелюють первісне розуміння таємниці, - в сучасному світі таємниця позбавлена сакральності. Середньовічний роман ніби

«огортає» інші історії, актуалізуючи тему кохання як тему, провідну і очевидну для творчості письменника в якості дороговказу для самопізнання.

«Особиста примітка» (“A Personal Note”) також містить пояснення, як і де шукати ключ: всі історії взаємопов’язані, хоча автор ускладнює читачеві завдання, зазначаючи, що окремі ідеї корелюють з його власними творами за межами книги, тобто відлунюють в інших його романах («Маг», «Деніел Мартін», «Колекціонер»).

Остання новела «Хмара» є найскладнішою з точки зору герменевтичного аналізу. За словами Ю. Пономаренка, основною ідеєю оповідання є «криза світогляду, коли щось подібне на хмару заступає нам можливість побачити реальний стан речей, зрозуміти власні почуття, – і як наслідок, людина відчувається самотньою, втрачає орієнтир у просторі байдужих і позбавлених сенсу знаків».

За сюжетом оповідання «Хмара» група друзів і родичів зустрічається на півдні Франції. Серед них є жінка, яка нещодавно пережила втрату – самогубства свого чоловіка-романіста. М. Buchberger характеризує поетику цієї історії, виходячи з «Міфологій» («Mythologies») Ролана Барта, який утверджує концепцію про невідповідність між видимим і дійсним, а також тим, що ховається за невинним і буденним. Робота Р. Барта зосереджена на значенні, що стоїть за звичайними повсякденними артефактами та діяльністю і ці, здавалося б, безглузді предмети детально досліджуються, оскільки нічого, відповідно для Барта, не є невинним і позбавленим глибшого значення.

Знаючись на давній, класичній і сучасній філософії, Дж. Фаулз у своїх текстах покликається на величезну кількість найважливіших імен світової філософії. З усього того масиву, що прочитав Фаулз, найбільший вплив на нього справили праці Ж. -П. Сартра, А. Камю, С. де Бовуар. Світогляд письменника дійсно дуже близький до екзистенціалістських ідей. Дж. Фаулз приймає ідею абсурдності і неосяжності світу. У своїх щоденниках, листах 50-х років він описує своє розуміння життя саме в таких термінах.

На початку 60-х років, коли Фаулз стає зрілим письменником, він починає і у своїх щоденниках, і у своїй філософській книзі «Арістос» використовувати новий термін для опису свого світогляду. Це вже не абсурд, а загадка (enigma, mystery). Енігматичність, загадковість світу – це те, що стає для нього визначальним моментом в його особистій філософії. Різниця між абсурдом і загадкою криється в наступному: абсурд передбачає тотальну неосяжність світу людською логікою, а загадка передбачає, щонайменше, розгадку, структуру, ідею, а крім того загадка і загадковість життя уособлює того, хто цю загадку вигадав, тобто фігуру творця. Цікаво, що значно пізніше Фаулз цю категорію загадковості, енігматичності доповнює образом лабіринту (образ світу, життєва ситуація як лабіринт).

Важливою категорією у філософії Дж. Фаулза також є категорія Бога. Як переконаний атеїст, Фаулз не відкидає зі свого світогляду постать Бога. Інша справа, що Бог для письменника – це особлива категорія. Це не особистість, не постать, для Фаулза Бог – це стан речей у світі, це певна ситуація. Бог – це всі фізичні, моральні закони Всесвіту, які керують цим світом, у їхній сукупності. Прихована суть світу по особливому вибудовує людське життя. Термін Фаулза «енігматична довершеність буття». У книгах Фаулза завжди є мотив випадковості, непередбачуваності, який реалізується через прийом відкритості фіналу або множинності фіналу. Фаулз вважає, що цінності життя надає смерть і для людини краще думати, що після смерті нічого не існує. Чим глибше людина це усвідомлює, тим більш інтенсивним, насиченим, духовно багатим стає наше життя («Життя – це та ціна, яку ми платимо за смерть, а не навпаки»).

Українських перекладів творів Дж. Фаулза небагато, особливо це стосується як художньої, так і публіцистичної творчості письменника. Виняток становить збірка «Вежа із чорного дерева», чотири оповідання з якої були перекладені 1986 року В. Ружицьким та Д. Стельмахом, а останнє, п'яте оповідання «Хмара» з цієї збірки було перекладено С. Вакуленком у 2001 році та опубліковано в журналі «Всесвіт». Роман «Арістос» (1982), роман «Маг» побачив світ в перекладі О. Короля. Наближенню творчості Дж. Фаулза до

українського читача сприяли також наукові розвідки авторства С. Павличко, Н. Жлуктенко, Ю. Кіндзерської, О. Сачик, О. Козюри, О. Анненкової та ін.. Суттєвим здобутком сучасної української фаулзіани є дослідження молодих науковців.

Що стосується оповідання «Хмара», то воно є останнім у порядку вміщених у збірці «Вежа з чорного дерева» творів. У ньому також відчутний зв'язок із кельтською міфологією та іншими оповіданнями збірки, однак, на відміну від інших творів, історія, розказана у «Хмарі», власну кельтську асоціацію відшукує через Т. С. Еліота. Таким чином, зв'язок «Хмари» з кельтською міфологією менш очевидний, ніж зв'язки із нею оповідань «Башта із чорного дерева» або «Елідук» (по суті перекладеного Дж. Фаулзом середньовічного роману).

Контекст, в якому прочитуються алюзії, «освітлюють» похмурий загальний настрій оповідання. Навіть якщо читачеві в назві твору ввижається чорна примара грози і назва твору прочитується як символічно негативна, варто зрозуміти, що автор через алюзії розкриває і позитивний потенціал тексту. Читач опиняється в ролі середньовічних лицарів-шукачів Граалю, що про них йдеться в текстах, які захоплювали Еліота. Лицар передусім мав ставити правильні запитання, реагуючи на ті символи і знаки, що їх він бачив перед собою упродовж тривалого і складного шляху. Подібним чином моделює і Фаулз у «Хмарі» алгоритм постановки правильних запитань.

Першими спробами Фаулза натякнути читачеві на алюзії із «Безплідної Землі» (“The Waste Land”) можна вважати те, як king-fisher пролітає на шляху персонажів.

Таким чином, в уривку, який нібито стосується одного з дітей, Дж. Фаулз називає посилання на Т. С. Еліота «непотрібним курсивом, який завжди підкреслює очевидне» (*unnecessary italics, always underlining the obvious*). Незважаючи на своє завуальоване вибачення, Фаулз продовжує далі прями підказки: *«Постать з'являється з пасма, з того шляху, яким вони прийшли: рибалка, селянин ловлять рибу...»* (*A figure appears, from the tress, from the way*

they came: a fisherman, a peasant come fishing...»). Ця фігура Короля-Рибалки (Fisher-King figure) не відіграє сюжетної ролі, але Фаулз надає йому таємничої аури, можливо, для посилення його алузивної функції. Кетрін, сумуюча героїня оповідання, «виходить із води, ніби він потягнув її за собою» («leaves the water, as if he drawn her after him»*). Тоді Фаулз змушує Кетрін цитувати пряму цитату з «Пустої землі» навіть до ексцентричного видалення «d».*

Джуліан Патрік Барнс (Julian Patrick Barnes) народився 19 січня 1946 року у містечку Лестер, Велика Британія. Він народився у сім'ї викладачів французької мови. По закінченню школи майбутній письменник вступив до Коледжу Магдалени в Оксфорді, де займався вивченням сучасних мов.

Трудову діяльність розпочав відразу після закінчення Коледжу. Працював лексикографом, писав рецензії та працював літературним редактором у журналах.

У 1980 році світ побачив його перший роман «Метроленд», у 1983 році був написаний його другий роман «Перш ніж вона зустріла мене». Фрагментарний виклад історії доктора Джефрі Брейтвейта, дослідника життя Гюстава Флобера у третьому романі під назвою «Папуга Флобера» (1984) став принципово відмінним від лінійних наративів перших романів.

За роман «Відчуття закінчення» у 2011 році Джуліан Барнс отримав одну з найпрестижніших літературних нагород – Букерівську премію.

Джуліан Барнс має свою унікальну творчу манеру та стиль. Він славиться своєю здатністю висловлювати глибокі думки і почуття в лаконічних, точних реченнях, а також часто використовує мінімалістичний стиль, що дозволяє читачам зосередитися на суті тексту. Барнс експериментує з формою та структурою своїх романів. Автор може використовувати нестандартні розповіді з різних точок зору, змішувати часові лінії або розраховуватися на несподівані сюжетні оберти.

Герої романів письменника свідомо розмірковують про акт письма та читання завдяки тому, що автор включає в текст відсилання до самого себе, створюючи своєрідну літературну самосвідомість. В творах Барнса можна

знайти численні філософські роздуми щодо сенсу життя, моралі, смерті та існування. Його герої часто звертають увагу на великі теми і питання глибокого змісту.

Джуліан Барнс відомий своєю інтелектуальністю, і його тексти часто вимагають від читача певного рівня обізнаності та аналітичного мислення. Незважаючи на серйозність багатьох його тем, Барнс вміло використовує іронію та гумор, щоб підкреслити абсурдність та протиріччя життя. Характери в романах Джуліана Барнса часто відзначаються відмінною психологічною глибиною, і він намагається розкрити їхні внутрішні мотивації та конфлікти.

Творча манера Джуліана Барнса - це поєднання інтелектуальності, експериментування з формою та структурою, лаконічності та філософського глибокого змісту. Він завжди залишає читача задуманим і роздумливим.

Нова спроба Дж. Барнса «мислити історично» у двадцять першому столітті оживлена і став продуктивним, я стверджуватиму, завдяки відновленій чуйності на інвестиції в претензії та потенціал історичної пам'яті. Виявляється роман Барнса гостре усвідомлення «безрідності», що вважається спільним для тих життя в постмодерній культурі, і водночас стурбованість іронією та цинізмом типова для постмодерністської літератури взаємодія з історичним наративом.

Так само усвідомлюючи своє власна неминуха близькість до постмодерністської епохи, роман розширює набір постмодерністські техніки та проблеми в історіографії двадцять першого століття, водночас пропонуючи докір, переосмислення цих технік. Роман Барнса досягає узгодженого дослідження можливості розміщення особистої історії, а життя, пов'язане в пам'яті, в рамках об'єктивного хронологічного часу.

Назва роману Дж. Барнса «Відчуття закінчення» (“The Sense of an Ending:”) демонструє взаємодію з однойменним романом Френка Кермода 1967 року «Відчуття кінця: Дослідження з теорії фантастики». Кермод стверджував, що бажання, оскільки «консонанс» є спільним для всіх наративів, як тих, які ми

могли б спочатку вважати «історичними» або «вигаданими», і це бажання є центральним для розуміння апокаліптичних оповідей Кермода.

Початок з опису серії, здавалося б, абстрактних візуальних образів, спогадів з життя свого головного героя Тоні Вебстера роман Барнса відразу встановлює напругу між нелінійністю початкових яскравих картини, напругу між їхніми спогадами, спогадами Тоні з його власної історії. *«Я пам'ятаю, без особливого порядку»*, а також його потреба *«ненадовго повернутися туди, де все це було»*. Тоні розташовує свої спогади в межах хронологічної часової рамки, щоб надати їм актуальності. Зберігаючи деконтекстуалізовані спогади як опорні точки, читач шукає та черпає значення в оповіді, що триває. Відразу з першої сторінки Барнс повідомляє нам про співучасть як читачів у цьому процесі, про ідею єдності, яка може зашкодити процесу інтерпретації.

Перша частина роману Барнса у ретроспективній формі розповідає про Тоні та його друзів, про те, як підлітками вони вивчали і досліджували філософію історії на уроках в школі. Кожен з дійових осіб по своєму відчуває ненадійність історичного оповіді, її певну неправдивість; їхні відповіді варіюються від пихатого і сповненого шаблонності вислові Тоні *«Історія – це брехня переможців»* [с. 16] до насиченого запереченням будь-якої перспективи і сповненої відмови вислову Коліна про «створення сенсу» в практиці «Історії», яку він висміює як *«виключно примітивний інстинкт оповідання, оповитий похміллям від тяжіння до ретроспективного нав'язування сенсу тому, що могло або не могло статися»* [с. 11].

Гіпотетична критика ненадійності та суб'єктивності історичного нарративу розкривають тривогу хлопців щодо того, як їхнє власне життя може фігурувати серед невблаганних рамок «Історії». Амбіційне бажання кожного хлопця мати гідне уваги «життя» мотивоване їхнім відчуттям банальності життя їхніх батьків, яке ми бачили в великому наративі «Історія» як *«у кращому випадку... глядачі та перехожі, частина соціального тла, на якому справжні, правдиві, важливі речі можуть статися»* [с. 15]. На відміну від цих сухих реалій, «Історія» існує як сховище для хлопчиків, які бажають створювати

особисті історії з а відчуття центральності, значущості та узгодженості; як Тоні розмірковує стосовно свого власного бажання літературного існування, *«роман розповідав про характер, який розвивався з часом»* [с. 15].

Розкол між особистим і лінійним часом розвивається в романі Барнса, коли Тоні знаходить свій група *«чекає, щоб її звільнили в наше життя»*, в надії, що *«наше життя – і сам час – прискорив би»* [с. 9]. Обнадійливе уявлення про маніпулювання обставинами може прискорити ідеалізований процес *«розвитку характеру з часом»* [с. 15], виражене в стриманому твердженні Тоні, що час може бути *«навіть особистим». тасмниця, річ»* [с. 6], почуття, яке викликало у хлопців носіння годинника з циферблатом на внутрішній стороні зап'ястя. Ця ідіосинкразія стає вираженням їх актуальності прагне створити зв'язок між особистим досвідом історії та часу та її хронологічний уривок. Така напруга між особистим і об'єктивним часом також існує виражається для Kermode через аналогію цокаючих стрілок годинника, де значущий «тік-так» відповідає будь-якому «моменту часу, наповненому значенням, наповненому значенням, що походить від його відношення до кінця», протиставляється прямолінійний плин часу, перш ніж він наповниться значенням, «тік-так» хроноса.

Прагнення хлопців до неушкодженої особистої розповіді про розвиток не має місця для небажаної попередньої історії. Щоправда, лише в контексті ретроспективи Тоні оповідання, його погляд на доросле життя, чи зрозуміло, що у випадку кожного хлопчика «деякі». *«Перевага вже була здобута, певна шкода вже завдана»* [с. 9], адже утворилася група, і до початку їхнього життя. Ідея замкнутого, ізольованого особиста історія знову звернулася до Тоні, коли він зіткнувся з реальністю самогубства Адріана – виправдання його смерті як *«результату логічної думки»* [с. 51] виправдовує Тоні від участі у можливості власної відповідальності.

Розглядається як дія, яка завершує процес раціонального обдумування, набуває самогубство Адріана «консонанс», стає керованим і, таким чином, «він відступив від нас досить швидко, врзаний у час та історію» [с. 54]. Ми можемо стверджувати, що його смерть була задумана Тоні як перший епізод «Життя»,

на яке він сподівався, гідне «Фантастики», «індивіда» проти «суспільства, успіху та поразки, вбивства, самогубства, смерті, Бога» [с. 15].

Якщо розглядати з точки зору його відставки, життя Тоні містить небагато свідченням «важливості», як він розмірковує: «Чи збільшилося моє життя чи просто додалося? [...] У моєму житті було додавання – і віднімання – але скільки множення?» [с. 88].

Однак Тоні знаходить «співзвучність» у своїй нешкідливості існування, у «стані миролюбності, навіть миролюбності» [с. 68], який він має досягнутий, незважаючи на його неминуче почуття, у відповідь на пропозицію Маргарет у нього є «деякі проблеми з вашого минулого, з якими вам потрібно зіткнутися, щоб рухатися далі», що, «у цьому може бути частка правди» [с. 77].

Розглядаючи вигаданий нарратив, який Тоні побудував, щоб надати «співзвуччя» до його власного життя, буде корисно розглянути різні поняття Френка Кермода про «міф» і «фантастику» як форми людської оповіді. Вигадки, кажучи найпростішими словами Кермода, - це «свідомо хибні» нарративи, тоді як міфи є «виродженими» вигадками, які «несвідомо вважаються вигаданим і... є небезпечним з цієї причини».

Подібне розрізнення можна провести між «вигадками» та «міфами», які складають розповідь про життя Тоні. Поява відвертого листа, який Тоні написав Вероніці та Адріану у своєму підлітковому віці руйнує «співзвучність» його особистої історії «миролюбства», розкриває примари гіркого, мстивого колишнього «я»; Тоні мав, тепер він виявляє, злобно й гучно згадував про страждання та смерть Адріана та Вероніки, і закінчив свій лист, «Я сподіваюся, [...] взаємна шкода буде постійною» [с. 95].

В контексті цього одкровення зверніть увагу на те, як бракує автору простору для розповіді про подальше життя Тоні. Смерть Адріана стає вираженням реальності «шкоди» [с. 88], яка придушила і невивчене почуття «відповідальності» [с. 150] за самогубство Адріана, яке було спричинено поведінкою Тоні. Як він сам собі зізнається, «пам'ять усе більше стає механізмом, який повторює очевидно правдиві дані з невеликими варіаціями»

[с. 64], підтримуючи сповнене молодих поривань, ідеалістичне і тепер очевидно химерне уявлення про самогубство Адріана як про «зразкову» [с. 50] смерть.

Весела розмова між Алексом і Тоні, коли вони через роки оглядаються на життя Адріана [с. 50-51] тепер можна читати у зв'язку з власним пам'ятним спалахом Адріана на школи, його звинувачення проти своїх друзів: «Я ненавиджу те, як англійці не є серйозно бути серйозним. Я справді це ненавиджу» («*I hate the way the English have of not being serious about being serious. I really hate it*'») [с. 33]).

Спроби Тоні обговорити причини самогубства Адріана, чи було воно «самооцінкою... просто залученням Адріан», або «щось, що містить неявну критику всіх інших. З нас, є спростовані грайливими відмовами Алекса щиро займатися їхнім минулим, «Ну, це може бути обидва» (с. 50). Коли Тоні нарешті налагоджує діалог з Алексом, а в свою чергу із самим собою, про свій лист до Адріана та Вероніки, вони обидва приймають такий підхід невдало, нещиро:

“Did he tell you I wrote him a letter telling him where to shove is?”

No, but it doesn't surprise me.”

“What, that I wrote it, or that he didn't tell you?”

“Well, it could be both”.

I half-punched Alex, just enough to spill his beer [p. 51].

Прочитайте в контексті глузування Адріана з хлопцями за те, що вони «несерйозно ставляться до буття серйозно» [с. 33], цей обмін між Алексом і Тоні можна вважати виразним і з відчуттям певного дефекту в англійському стані, їхня поведінка є симптомом нездатності до ефективного заняття серйозними питаннями історії та «відповідальності».

Слідуючи за своїми міркуваннями, Тоні потрібно лише уникати обговорення самогубства з Веронікою («вона б якось могла перекрутити речі так, що я в кінцевому підсумку не зможу правильно мислити» [с. 52], по порядку прийти до висновку, який забезпечує задовільний наративний «співзвучність» його, і Адріан оживе: «Зрештою я зрозумів, що думаю правильно... розумію думку Адріана причини, поважаючи їх і захоплюючись

ним... Чи вважав я, що вчинок Адріана має на увазі критику нас інших? Ні» (*«I did, eventually, find myself thinking straight...understanding Adrian's reasons, respecting them, and admiring him...Did I think Adrian's action an implied criticism of the rest of us? No»*) [с. 53].

Далекий, поверхневий аналіз Тоні самогубства Адріана та його подальшого зникнення, «врізаний у час та історію» (с. 51), можна пов'язати з ширшим відчуттям невизначеності, яке Тоні пов'язує з історією свого раннього життя. Дійсно, як згадує про це Тоні між особистими спогадами про дорослішання в 1960-х роках і колективною національною пам'яттю періоду як знакового культурного «saeculum», визначеного Кермод як один із тих «фундаментально довільних хронологічних поділів часу», які набувають значення через культурне закріплення. Тоні розмірковує про тимчасове дезорієнтація, яка характерна для його досвіду цих років, запитуючи себе «чи це було не те». Шістдесятники?» (с. 23). На національному рівні період був задуманий як сайт сексуальної революції, але, як розмірковує Тоні, «лише для деяких людей, лише в певних частинах країни» (с. 23).

Такий конфлікт в історичному наративі соціального «прогресу» по відношенню до ліберальних цінностей явно виступає проти надуманого Тоні почуття особистого «прогресу», виправданий його заявами про «отримання більше, ніж зробив мій батько» (с. 22). Це історична невизначеність у момент юності хлопців виражена й у Вероніки і сексуальне життя Тоні. «Почуття» Вероніки, які тепер «мали набагато переконливішу силу» неспростовності, ніж будь-яке звернення до церковної доктрини» (с. 23), недостатньо, щоб заспокоїти почуття недовіри Тоні до сексуального небажання Вероніки (*«Ну, я сподіваюся, що ми не живе в Назареті»* («*Well, I hope we're not living in Nazareth*»), [с. 25]), небажання, яке здається йому анахронічним маніпулятивною «сваркою за каблучку» (с. 22). Гнівний докір Вероніки Тоні, що завершення їхніх стосунків до шлюбу «практично [змусив] звалтувати» (с. 37) є символом бурхливого конфлікту між ідеями сексуальної революції та консервативних релігійних цінностей.

Подібним чином після руйнування великого нарративу західних лібералів «поступ» у жахіттях Другої світової війни, є сліди християнських цінностей напруга з настійним бажанням хлопців перевірити теорії нового постфройдиста людська природа проти реальності – найслабкіше в підсумку Адріана про перше самогубство в роман «Робсон в науці шостий»: «Ерос і Танатос», – прокоментував Адріан перед першим уроком дня. «Танатос знову перемагає».

«Робсон був не зовсім матеріалом для Еросу і Танатоса», – сказав йому Алекс. [с. 13]. Вирішальна неспроможність Тоні зрозуміти «сенс» смерті Адріана, як така, пов'язана з екзистенційною кризою, що оточує уявлення про індивідуального суб'єкта та його чи її місце в співзвучній історичній оповіді. Як стверджує Вольга Салман (Volha Salman), аналізуючи творчість Дж. Барнса, один симптом, який пов'язує досвід постмодерну із постмодерною думкою є особливо виразним: *«...постмодернізм представляє «інструменти, [а не] відповіді загадки, в яких ми можемо відпочити», таким чином... зберігаючи розум у постійному стані напруга від постійного незадоволеного голоду сприйняти онтологічний статус дійсності»* [с. 36].

Відчуття постмодерністського цинізму та іронії, яке сповнювало обговорення англійської мови в класі «Історія», відкинута Коліном як «лише якийсь примітивний інстинкт оповідання, сама по собі, безперечно, похмілля від релігії» (с. 11), тепер можна застосувати до особистих історій персонажів які існують у сфері цієї спільної онтологічної кризи. Цитата Салмана з есе Леонарда Мейєра 1963 року «Кінець епохи Відродження» може прояснити сенс кризи, яка вирішується на сторінках роману Дж. Барнса: «Man is no longer to be the measure of all things, the centre of the universe. He has been measured and found to be an undistinguished bit of matter different in no essential way from bacteria, stones, and trees. His goals and purposes; his egocentric notions of the past, present, and future; his faith in his power to predict and, through prediction, to control his destiny all these are called into question, considered irrelevant, or deemed trivial» (*“Людина більше не повинна бути мірою всіх речей, центром Всесвіту. Він було виміряно та виявлено, що це нерозрізнений шматочок матерії, що*

відрізняється від немає необхідного шляху від бактерій, каміння та дерев. Його цілі та призначення; її егоцентричні уявлення про минуле, теперішнє та майбутнє; свою віру в свою силу передбачити і, через передбачення, керувати своєю долею питання, яке вважається нерелевантним або тривіальним”)).

Отже, Дж. Фаулз і Дж. Барнс – видатні британські письменники-постмодерністи. У своїй творчості Дж. Фаулз постає експериментатором, при чому в плані експериментів Фаулз зміг перевершити навіть Дж. Джойса. Оповідна техніка Дж. Фаулза в подальшому досить сильно вплине на всю постмодерністську художню традицію, хоча сам письменник зневажливо ставився до постмодернізму і заперечував ідею про те, що він є «батьком» британського постмодернізму. При цьому Дж. Фаулз спирається на літературну традицію (Гомера, Шекспіра, Діккенса, Данте та багатьох інших світових авторів).

Висновки до розділу 2

Вивчення постмодерністської прози у літературознавстві має свої особливості і аспекти, які допомагають розкрити цей літературний рух та його вплив на сучасну культуру та літературу. Одним з ключових аспектів постмодерністської прози є інтертекстуальність, тобто наявність посилань, алюзій, цитат та взаємодія з іншими літературними та культурними текстами. Літературознавці аналізують ці взаємодії, щоб розкрити глибокий смисл і сутність тексту. Вивчення мови та стилю є важливим аспектом дослідження постмодерністської прози. Автори цього напрямку можуть використовувати нетрадиційні стилістичні засоби, метафори, образи та мовні експерименти. Літературознавці досліджують, як ці мовні засоби сприяють створенню сенсу та атмосфери, а також аналізують, як автори організують свої тексти та як це впливає на сприйняття та розуміння оповіді. Дослідники розглядають постмодерністську прозу в контексті соціокультурного середовища, у якому вона зародилася. Це допомагає розуміти, які події, ідеї та тенденції вплинули на створення таких текстів.

Загальною метою вивчення творів постмодерністських письменників в літературознавстві є розкриття її комплексності, багатогранності та внесок у розвиток сучасної літературної культури, зокрема, і творів Джона Фаулза та Джуліана Барнса. Їх життєписи свідчать про багатообразність та глибину британської літератури, яка продовжує надихати і захоплювати читачів по всьому світу. Обидва письменники демонструють чудове розуміння людської психології та глибокі інтелектуальні рефлексії, але їх творчість характеризується відмінностями у стилі та підході. Джон Фаулз, по-своєму, відомий своїми експериментами з психологічною глибиною та філософськими концепціями. Його твори часто виходять за рамки традиційних літературних жанрів і є своєрідним Союзом метафізики та філософії. Навпаки, Джуліан Барнс відрізняють іронія і гумор, які він добре використовує для створення сатиричних образів. Його точна мова та мінімалістичний стиль демонструють здатність легко та ефективно висловлювати складні думки.

Кожен з цих видатних авторів має свою унікальну творчу манеру та стиль. Якщо Джон Фаулз відзначається глибоким психологізмом та експериментами з жанрами, то Джуліан Барнс - це автор коротких, виразних романів, які часто звертаються до рефлексії про природу мистецтва та відносин між людьми. В цілому, обидва письменники вносять свій власний внесок у світ літератури, розкриваючи глибинні аспекти людського існування за допомогою своїх власних творчих прийомів і стилістичних напрямків.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

3.1. Огляд методичної літератури з вивчення постмодерністської прози на уроках зарубіжної літератури

Шкільна програма сучасної української школи зорієнтована на розвиток та соціалізацію учнів, їх грамотність та творчість, формування в них національної ідентичності, культури, естетичних смаків та здатності до вираження власних думок, поглядів, почуттів. Такі предмети, як-от українська та зарубіжна літератури, розширюють кругозір учнів за допомогою вивчення творчості митців разом з вивченням різноманітних культурних напрямів та стилів. Художнє розуміння картини світу, осмислення розмаїття стилів літератури, багатогранність творчості письменників у учнів формується саме під час вивчення літератури. Задум художніх творів світової та вітчизняної літератури здатні осягнути саме учні старших класів [9].

Одним із розділів чинної шкільної програми з вивчення зарубіжної літератури у 11 класі є розділ, присвячений ознайомленню із літературою другої половини ХХ – початку ХХІ століть, в рамках якого і передбачено вивчення такого напрямку літератури як постмодернізм. По завершенню вивчення даного розділу учні мають набути наступних предметних компетентностей: знати світоглядні та естетичні засади «театру абсурду» і його ознаки, розуміти передумови розвитку постмодернізму, визначати основні принципи його поетики, знати та називати найвідоміших представників цього стилю, розрізняти явища масової та елітарної культури та наводити приклади, розповідати про зв'язки письменників з Україною, аналізувати проблематику, образну систему і художні особливості прочитаних творів, характеризувати образи персонажів, розкривати зміст символів, метафор у прочитаних творах, виявляти риси абсурдистської драми, літератури постмодернізму, роль гротеску та фантастики у текстах, вести діалог щодо проблем, порушених у прочитаних

творах, усвідомлювати художню цінність творів, робити висновки щодо значення творів для розвитку культури і формування сучасного читача [16, с. 40-41]. Однак для вивчення такої складної теми програмою рівня стандарт виділено лише дві години, а профільного рівня – три години.

Засобом, за допомогою якого відбувається навчання, є підручник. «В учителя повноцінний підручник формує педагогічну свідомість і розкриває перед ним логіку навчання. Для учня підручник – джерело, зміст та інструмент засвоєння навчального матеріалу» [52, с. 827]. Тож варто провести аналіз підручника для 11 класу із зарубіжної літератури за наступними аспектами: теоретична база вивчення літератури постмодернізму; методична частина вивчення літератури постмодернізму; значення художніх творів для формування знань у учнів старших класів про постмодернізм; відповідність методичного матеріалу віку учнів [49].

Підручник із зарубіжної літератури для 11 класу авторства Є. Волощук (2019 р.) побудований за хронологічним принципом. Структурно література постмодернізму розміщується у частині сьомій «Література другої половини ХХ – початку ХХІ ст.» підручника. Ця тема вивчається майже наприкінці курсу зарубіжної літератури. У даному підручнику автором здійснено аналіз тем, вказані чинники появи постмодернізму, зокрема, і в Україні. Зазначені автори, які вивчали цей напрям. Проте у підручнику автор прописує досить мало термінів, які розкривають суть явища постмодернізм в літературі. Розкриття напрямку постмодерністської літератури автор підручника пропонує на творчості Милорада Павича і його творі «Скляний равлик» та Хуліо Кортасара і його творі «Менади». Достатньо розгорнуто наведені біографічні дані письменників та аналіз оповідань. Матеріал ілюстровано фотографіями [8].

У підручнику із зарубіжної літератури для 11 класу для закладів загальної середньої освіти, авторами якого є Н. Кадоб'янська та Л. Удовиченко (2019 р.), розкриваються такі терміни, як «колаж», «інсталяція», «масова культура», «елітарна культура», «інтертекстуальність», що є необхідним для розуміння явища постмодернізм в літературі. Досить цікавим є те, що для більш

детального вивчення оповідань «Скляний равлик» М. Павича та «Менади» Х. Кортасара, автори підручника виділили окрему рубрику «Готуємось до діалогу». Також у кінці вивченого розділу учням пропонується пройти тестування, що безумовно допоможе закріпити знання по темі. Підручник має досить багато ілюстрацій [18].

Автор підручника з зарубіжної літератури для 11 класу Н Мілянська (2019 р.) розкриває ключові риси постмодернізму: втрата суб'єктивного, інтертекстуальність, іронія, плюралізм, мистецтво як гра, епатажність, багатозначність. Достатньо розгорнуто наведена біографія представників постмодернізму – М. Павича та Х. Кортасара, а також їх основних робіт, які мають сформувані в учнів знання про розглядуваний напрямок літератури [30].

Із метою виявлення проблем, які виникають під час вивчення такого нелінійного напрямку у літературі як постмодернізм, було проаналізовано відвідані уроки зарубіжної літератури у Батуринській загальноосвітній школі I-III ступенів Чернігівської області та проведено опитування учнів старших класів. Запитання для анкетування були підібрані таким чином, щоб можна було отримати більш детальну інформацію щодо думки учнів про особливості вивчення постмодерністської прози в старшій школі та знаходження способів поліпшення цього процесу. Ось ці запитання:

1. Чи вивчали ви постмодерністську прозу у школі?
2. Як ви оцінюєте вплив «постмодернізму» на літературу?
3. Які конкретні твори постмодерністської прози ви вивчали?
4. Які методи навчання використовували вчителі під час вивчення постмодерністської прози?
5. Чи використовували вчителі активні методи навчання, такі як дискусії, дебати, рольові ігри тощо?
6. Як ви оцінюєте використання таких методів навчання в контексті вивчення постмодерністської прози?
7. Як ви оцінюєте роль міжтекстуальності в постмодерністській прозі та її вплив на розуміння тексту?

8. Як вивчення постмодерністської прози сприяло розвитку вашого критичного мислення?

9. Які труднощі виникли в процесі вивчення постмодерністської прози? Як ви їх подолали?

10. Чи бажаєте ви вивчати більше постмодерністської прози?

11. Чи вважаєте ви, що вивчення постмодерністської прози є важливим для сучасної освіти та розвитку літературної компетенції учнів?

12. Чи маєте ви якісь пропозиції щодо того, творчість яких постмодерністів вам хотілось би вивчити додатково?

На прохання назвати відомих письменників-постмодерністів прозвучали імена Оксани Забужко, Умберто Еко, Юрія Андруховича, Милорада Павича, Хуліо Кортасара, що є свідченням зацікавленості учнів у вивченні літератури даного стилю. Саме вивчені згідно шкільної програми прізвища британських письменників-постмодерністів були названі. Крім того варто зазначити, що у названих прізвищах є українські представники. Тобто це свідчить про те, що учнів цікавить творчість як зарубіжних, та і вітчизняних представників постмодернізму.

Аналіз анкет дає підстави вважати, що учні цікавляться творчістю письменників-постмодерністів, самостійно читають деякі твори не за шкільною програмою та схвально відносяться до уроків позакласного читання та уроків із резервного часу, на яких додатково, за пропонованою програмою та вибором вчителя, можна знайомитись із творами інших представників постмодернізму.

Серед труднощів в процесі вивчення постмодерністської прози вказувались такі, які є характерними для всього курсу зарубіжної літератури, як-от: відсутність у учнів бажання читати, невелика кількість відведених годин для вивчення постмодернізму, а саме 2 години, та ще й у період активної підготовки до національного мультипредметного тесту (НМТ).

Для виявлення ступеня зацікавленості старшокласників зарубіжною літературою постмодернізму, основних знань за темою, а також з'ясування ставлення учнів до методів та прийомів навчання, які застосовуються

вчителями під час вивчення даної теми нами було здійснено первинну діагностику. У вищезгаданій школі було проведено опитування учнів 11 класів, що охопило 21 учня.

Напрацьовані показники визначення ефективності навчання зарубіжної літератури постмодернізму для старшокласників: визначення ознак літератури постмодернізму; знання представників постмодернізму; наявність мотивів читання творів письменників-постмодерністів.

На підставі вказаних показників нами було означено наступні рівні досягнень учнів з навчання: низький, середній, достатній, високий.

Результати дослідження показали, що на питання щодо ознак постмодернізму відповіді підлітків були шаблонними та однотипними. Переважна більшість учнів називала наступні ознаки постмодернізму: «іронія», «гра», «епатажність», «культ незалежної особистості», що є правильною відповіддю і це є повторенням матеріалів підручника. Статистично ці дані можна показати наступним чином: 9,5% називали більше трьох ознак, 67% учнів називають щонайменше дві ознаки постмодернізму, 9,5% вказували три ознаки і 15% не називають жодної відповіді або їх відповідь не правильна.

Переважає більшість респондентів знайома з літературою постмодернізму, але це ознайомлення є фрагментарне і стосується вивчених персоналій за шкільною програмою. Тобто 62% учнів назвали двох представників постмодернізму, 5% назвали трьох представників, 19% підлітків назвали одного представника і 14% не назвали жодного.

На запитання анкети щодо мотивів читання творів письменників-постмодерністів найчастішим мотивом є «вимоги шкільної програми», який вказувався у 80%. «Розширення кругозору» та «бажання отримати гарну оцінку» вказувались рідше: у 62% та 67% анкет відповідно. Статистичні результати сформованості знань учнів старших класів про літературу постмодернізму за рівнями наведено у таблиці 1.

Відповідно ми можемо констатувати, що чинна шкільна програма виділяє замало часу для опрацювання теми - лише 2 години академічний рівень, рівень

стандарт і 3 години – профільний рівень, що передбачає лише оглядове вивчення творів постмодернізму. У зв'язку з цим ми можемо запропонувати виносити вивчення творів літератури постмодернізму на факультативні заняття.

Оглянуті підручники з зарубіжної літератури для 11 класу, які рекомендовані Міністерством освіти і науки України, враховують сучасні досягнення педагогіки, психології та методики викладання. На підставі аналізу анкет старшокласників можна вважати, що література постмодернізму є цікавою для учнів, вони орієнтуються в теоретичному матеріалі та ознайомлені з творчістю представників цього напрямку. Основною проблемою, що виникає під час вивчення літератури даного стилю вважається недостатня кількість навчальних годин, відведених на вивчення теми постмодернізму.

Дані, отримані під час аналізу анкет учнів, нам показують, що більше половини опитаних знають та називають представників постмодернізму, але їх відповіді щодо ознак постмодернізму є повтореними з матеріалів підручника чи даних Вікіпедії. Самі знання учнів з даної теми не системні.

Усе назване вище дозволяє зробити висновок про необхідність забезпечення учителів літератури методичними матеріалами, які покращать ефективність вивчення літератури постмодернізму та забезпечать високий рівень читання творів цього стилю учнями.

Особливості вивчення роману Дж. Барнса «Відчуття закінчення».

Роман "Відчуття закінчення" (The Sense of an Ending) Джуліана Барнса було перекладено українською мовою у 2013 році. Він відразу привернув увагу вітчизняних літераторів. Широкий масштаб зацікавленості був обумовлений зображенням оригінальної версії авторської картини світу. Серед представлених в ньому світоглядів автора виділяються текстуальні зв'язки між ігровою складовою і твором. Проте, на наш погляд, авторська концепція головного героя (the main character) також заслуговує пильної уваги літературознавців. Цей роман є об'єктом багатьох літературознавчих

досліджень та аналізів завдяки своїй складній сюжетній структурі та глибокому філософському змісту.

Вивчення роману Барнса може бути цікавим і значущим заняттям для учнів. Щоб успішно вивчити цей твір, потрібно звернути увагу на кілька важливих аспектів. Розпочати слід з вивчення інформації про власне життя та літературний шлях автора, а також контексту, в якому був написаний роман. Слід вивчити структуру роману, звернувши увагу на порядок подій і склад елементів композиції. Під час читання варто аналізувати мову, метафори та символи, які використовує автор, беручи до уваги його унікальний підхід до створення атмосфери роману. Читачам твору необхідно визначати ключові теми роману, такі як особистість, час та мистецтво, і слідкувати за їх розвитком протягом усього твору.

Перед аналізом варто відмітити, що роман «Відчуття закінчення» Дж. Барнса, у перекладі Віри Кузнецової, складається з двох нерівнозначних за обсягом частин, які не мають назв. Заголовками цих розділів є «частина перша» та «частина друга» [2].

Роман має складну структуру, яка включає в себе два часові рівні - минуле і сучасність. Учні можуть розглядати, як Барнс використовує цю структуру для створення загадковості та розгортання сюжету і дотикається важливих тем, таких як пам'ять, час, історія та мораль. Аналіз цих тем може включати дослідження, як автор використовує персонажів та сюжет для висловлення своїх ідей.

У поясненні ідеї роману автор зазначав, що має намір створити книгу про час та пам'ять, про те, що час може зробити з нашою пам'яттю. Тема пам'ять присутня на всіх рівнях розповіді. Авторське розуміння цього безумовно вплинуло на концепцію головного героя (протагоніста). У творі головний герой, оповідач роману, Ентоні Уебстер у своїй власній пам'яті повертається до різних епізодів свого життя з відстані в кілька років. Він пам'ятає тільки те, що збереглося у його пам'яті, і, ніби по-новому осмислює себе, всі свої слова та вчинки, своє власне життя та життя людей, котрі були поруч.

Персонаж Тоні Уебстер є складною та багатогранною фігурою роману. Вивчення цього персонажу, його розвитку та психології, моральних конфліктів та переживань є важливим аспектом аналізу роману. Так як Джуліан Барнс відомий своєю майстерністю використання мови та стилю, аналіз лінгвістичних прийомів та стилістичних засобів роману може допомогти розкрити його літературну цінність. Роман "Відчуття закінчення" має багато інтертекстуальних посилань на інші літературні твори. Учні можуть проводити спільне читання з іншими творами, щоб розкрити значення цих посилань. Важливо розглядати роман в контексті культурних, історичних і соціальних обставин часу його написання та подій, що відображаються в ньому. Спостереження за тим, як критики відреагували на роман, може допомогти зрозуміти різні тлумачення та інтерпретації твору.

З романом «Відчуття закінчення» Джуліан Барнс продовжує свою літературну одержимість історією - насамперед одержимість проекспериментувати щось з історією та історичною фантастикою, як це було в романах «Історія світу у 10 з половиною розділах» (1989) та «Папуга Флобера» (1984). Роман «Відчуття закінчення» являє собою вигадану автобіографію Тоні Вебстера, який постає у тексті як інтрадієгетичний оповідач, ненадійний наратор.

Оскільки сучасний урок літератури, за словами Ж. Клименко, стає ефективним, коли сприймання інформації відбувається через її візуалізацію, то ознайомлення із творчими постатями Дж. Фаулза і Дж. Барнса може бути реалізоване через розшифрування інфографічних плакатів, в яких, як відомо, використано весь потенціал самої літератури – символіку, образність, інакомовність і, звісно, ж інформативність. Учні можуть заздалегідь підготувати самостійно або під керівництвом вчителя такі інфографічні плакати або ж взяти участь на етапі актуалізації опорних знань у розшифруванні інфографічного плакату, присвяченого темі «Постмодернізм». Оскільки особливістю інфографіки є перетворення інформації на візуальні образи, підпорядкування дизайну інформації, то такий вид роботи може сприяти

розвитку творчої самостійності учнів, розвиткові їхньої інтерпретаційної майстерності, розвиткові вдумливого і компетентного читача.

Оскільки урок з вивчення творчості британських постмодерністів – це урок з резервного часу, то логічно, що він є підсумковим з вивчення теми «Література другої половини ХХ – початку ХХІ ст.. Література постмодернізму». Тому інфографічний плакат може бути використаний на підсумковому етапі з такими запитаннями:

- Розгляньте і проаналізуйте підсумковий плакат до теми. Поміркуйте, які особливості постмодернізму він увиразнює.

– Розшифруйте символіку таких зображень: лабіринт, колаж, оригінальна обкладинка книжки, портрет Енді Воргола тощо.

– Які деталі плаката нагадують про творчість Дж. Фаулза (Дж. Барнса)? Що б ви додали (з яких символічних зображень утворили б інфографічний плакат, що відображає характер творчості письменника?)

- Як творчості Дж. Фаулза стосуються метелики і творчість В. Шекспіра?

- Чи відображено в плакаті основні особливості художнього світу автора «Відчуття закінчення»?

Допомогу в складенні та розшифруванні літературної інфографіки становитиме глибина знання життя і творчості письменника, а також уважність до деталей, розвинута уява і фантазія, вміння працювати з візуальною інформацією та зчитувати її, розшифровувати символіку через вміння вербалізувати побачене.

Під час уроків позакласного читання у старшій школі доцільно застосовувати й можливості новітніх цифрових сервісів. Ж. Клименко пропонує сучасному вчителю зарубіжної літератури звернути увагу на глогстер (Glogster) – ресурс, призначений для створення інтерактивних плакатів (глогів) [25, с. 6].

Епіграфом до уроку можна взяти слова з роману, що торкаються теми осмислення історії, особистої і колективної пам'яті: «Як часто ми розповідаємо

історію власного життя? Як часто ми пристосовуємо, прикрашаємо, підступно вирізаємо? Що довше ми живемо, то менше залишається поряд тих, хто міг би піддати сумніву нашу версію, нагадати нам, що наше життя є не нашим життям, а лише історією, що її ми розповіли про своє життя. Розповіли іншим, але – головно – собі. Джуліан Барнс. “Відчуття закінчення”»

Важливо розуміти, що ведучи мову про тексти постмодерністські, учитель має зорієнтувати учнів на розмежування масової та елітарної літератури, вказати на ті шаблі, що їх має кожен постмодерністський твір залежно від рівня сприйняття і сформованості читацької компетентності. Враховуючи дослідницький підхід до вивчення зарубіжної літератури в старшій школі, завдання, спрямовані на пошук міжмистецьких аналогій, встановлення відповідностей між основними рисами постмодерністського тексту та їх оприявленням в художніх творах можуть бути особливо продуктивними.

На думку західних і вітчизняних літературознавців, головна загадка тексту Дж. Барнса полягає в специфіці його наративної структури. Тому для розуміння стилю митця важливо поставити учням питання, що стосуються автора, оповідача, того, чи розмежовуємо ми ці категорії у даному художньому творі. Можливо, варто розкрити учням особливість таких понять, як «імпліцитний автор» та «ненадійний наратор».

Роман Дж. Барнса відповідає заявленому у чинній програмі алгоритму формування предметних компетентностей, зокрема щодо усвідомлення художньої цінності прочитаних творів, обговорення проблеми морального вибору, сенсу людського життя.

Вивчення роману «Відчуття закінчення» Джуліана Барнса може розкрити багато глибоких інтелектуальних та літературних аспектів цього твору, що сприяє розширенню розуміння сучасної британської літератури. Від читача цей текст вимагає вміння занурюватися в площину тексту, глибокого вдумливого аналізу, розвинутого критичного мислення, оскільки роман сповнений інтертекстуальних вкраплень, може бути розглянутий з різних ракурсів, що робить його цікавим об'єктом для літературознавчих досліджень та спонукає

сучасного вчителя до пошуку оригінальних форм, методів і прийомів його вивчення в старшій школі.

3.2. Методичні рекомендації до вивчення постмодерністської малої прози (на матеріалі оповідання Дж. Фаулза «Хмара»)

Розглядаючи на уроках зарубіжної літератури постмодерністські тексти, маємо пам'ятати, що художній текст – це перш за все знайомство із особистістю (або автора, або оповідача, або героїв (образів-персонажів) твору, навіть із особистістю самого читача через рефлексію і самопізнання). Тому читання художнього твору, його інтерпретація та аналіз передбачатимуть певний діалог, зіткнення різних точок зору, зануренню в глибину авторського задуму. Читацькі уявлення учнів будуть поглиблюватися, якщо твір буде ними осмислений цілісно, а проведений аналіз характеризуватиметься комплексністю.

Використання дослідницького методу у навчанні зарубіжної літератури в старшій школі дозволить вчителю зорієнтувати учнів на дослідження специфіки художнього твору, його мови, виразних рис авторського стилю, особливостей часо-просторової організації художнього тексту, розвиватиме навички роботи з науковою літературою тощо.

Текст повісті «Хмара» Дж. Фаулза, у перекладі з англійської мови Сергія Вакуленка, написаний цільним, без розподілення на розділи. Вивчення постмодерністської повісті "Хмара" Джона Фаулза, може бути цікавим та важливим завданням для учнів старшої школи. Цей літературний шедевр огорне учнів в атмосферу загадок та внутрішніх протиріч. У «Хмара» Фаулз не просто розповідає історію, він дозволяє читачеві зануритися у глибини людської психології, розгадати таємниці особистого життя героїв. Роман витканий зі сцен, які миттєво пробуджують в читачеві різноманітну палітру емоцій. Увесь світ, описаний у повісті, має неабияку деталізацію та реалістичність. Читаючи твір учні перенесуться у кожен куточок оточуючого середовища, наче перебуватимуть там особисто. Автор своїм твором здатний

підняти навіть найглибші та найбільш складні теми, роблячи це з глибоким розумінням та великою емпатією [15].

Знайомство учнів старшої школи з повістю «Хмара» Дж. Фаулза слід розпочати з вивчення життя та творчості Джона Фаулза, а також з історичним та культурним контекстом, у якому він працював. Варто вивчити структуру та композицію твору, проаналізувати стильові елементи та літературні прийоми. Також необхідно дослідити тематику, порівняти повість з іншими творами автора або представників постмодернізму. Ознайомлення з критичними аналізами твору має полегшити розуміння авторського задуму. Читати повість "Хмара" слід уважно, відмічаючи ключові моменти сюжету, персонажів, образи і мовні засоби, які використовуються в тексті. Враховуючи, що постмодерністська проза загалом, а твір "Хмара" зокрема може мати нетрадиційну сюжетну структуру, учням слід досліджувати, як розповідь організована і чому автор вибрав саме такий підхід.

Так як постмодерністська література часто посилається на інші тексти та культурні явища, читачі мають шукати цитати, алюзії та внутрішні тексти в "Хмарі" і досліджувати, як вони співпрацюють з текстом. Під час читання твору «Хмара» слід вивчати персонажів та їхні мотивації. Постмодерністські персонажі можуть бути складними та амбівалентними, тому варто аналізувати їхні дії та реакції на події. Під час вивчення повісті учням старшої школи необхідно визначати ключові теми та символи, а також як саме вони розкривають глибинний зміст та філософську спрямованість тексту.

Епіграфом до вивчення оповідання Дж. Фаулза доцільно було б обрати слова філософа Хосе Ортега-і-Гассет: *«Життя – це одне. поезія – це щось зовсім відмінне, так тепер схильні вважати або щонайменше відчувати. Не будемо змішувати ці два поняття. Поет розпочинається там, де завершується людина. Доля одного – іти своїм «людською» дорогою; місія іншого – створювати неіснуюче».*

Обговорення у класі прочитаного твору підсилить враження від прочитаного, а обмін думками та інтерпретаціями може допомогти глибше

зрозуміти твір. Для розширення розуміння твору учням старшої школи слід також вивчати критичні статті та літературні дослідження, пов'язані з "Хмарою" та творчістю Джона Фаулза.

Як завершальний етап вивчення повісті Дж. Фаулза "Хмара" можна розглянути написання аналітичної статті або есе, в яких учні висвітлять власні спостереження, аналіз та інтерпретацію даного твору. Також можна запропонувати учням написати власний альтернативний фінал до оповідання або обрати в якості завдання обрати одного із персонажів твору та розкрити його внутрішній світ, спираючись на місткі авторські знаки, цитати та власне сприйняття прочитаного.

"Хмара" – це одна з найвідоміших творчих робіт Джона Фаулза, який є відомим англійським письменником. Урок, присвячений цьому оповіданню, може бути цікавим та пізнавальним для учнів, оскільки сприятиме обговоренню багатьох тем та аспектів, включаючи справжню природу творчості, індивідуальність, діалогічну взаємодію між вчителем та учнем тощо. Одним із варіантів проведення даного уроку є реалізації наступного плану:

1. Вступ (привітання вчителя).
2. Короткий екскурс до біографії Джона Фаулза та його творчої манери.
3. Представлення оповідання "Хмара": його сюжету, головних персонажів та основних тем.
4. Читання фрагментів тексту.
5. Розгляд ключових епізодів та образів у оповіданні.
6. Обговорення символіки та тематики.
7. Обговорення значення хмари як символу у творі.
8. Аналіз головного персонажу та його характеру.
9. Обговорення домашнього завдання, висловлення рекомендацій щодо його виконання (запропонувати учням написати власне продовження або альтернативний закінчення оповідання).
10. Підсумок уроку: основні висновки та ідеї, які учні засвоїли.

Цей план дозволяє учням активно долучатися до процесу вивчення та розуміння твору, а також розвиває їх аналітичні та творчі навички. Розгорнутий конспект уроку описаний у додатку Б.

Вивчення постмодерністської прози, такої як "Хмара" Джона Фаулза, може бути викликом, але це також може призвести до глибокого розуміння складних ідей та літературних методів цього напрямку. Принципово нові уявлення про мову та феномен авторства, актуалізовані в постмодерністських текстах, були сформовані в есе Р. Барта «Смерть автора» (1967). Письменник втратив позицію, за якою він визнавався головним мірилом моральності, йому більше не судилося виконувати функції пророка та судді. За Р. Бартом, біографія автора має бути включена до інтерпретації тексту. Принципово важливим елементом авторства Р. Барт вважав побудову (архітектоніку) тексту і характеристику мови, а не особливості сюжету і біографії персонажів. «Для тих, хто вірить в автора, - писав Р. Барт, - все завжди мислиться в минулому по відношенню до його книги. Книга і автор розташовуються на спільній вісі, орієнтовані між «до» і «після»». Вважається, що автор виношує книгу, тобто випереджає, передує їй, а отже мислить, страждає, живе для неї.

Відносно сучасного автора, то він народжується одночасно із текстом. Він не має іншого буття «до» і «після» письма. Він зовсім не суб'єкт, по відношенню до якого його книга була б предикатом. Залишається тільки одне: час (час мовного акту). Будь-який текст завжди пишеться «тут і зараз».

Виходячи з ідеї автономного існування тексту, його незалежності від особистості автора, Р. Барт відводить головну роль читачеві, адже саме завдяки йому текст оживає. Важливо, щоб учні зрозуміли до моменту ознайомлення із змістом постмодерністського тексту, що концепція Р. Барта нівелює такі питання, як «що хотів сказати цим текстом автор?», «у чому полягає головна ідея твору?» тощо, оскільки читач має справу виключно із текстом, а не з автором. Читач має право інтерпретувати будь-який твір так, як вважатиме за потрібне.

Письменник постмодерної доби вже не може створити нічого нового, тому його діяльність обмежується виключно роллю укладача книг; він пародіює, стилізує написане раніше, комбінує фрагменти окремих текстів. Автор-скриптор (первісне значення цього слова апелює до переписувача книг) являє собою необмежений словник, він пише без зупинки, він позбавлений пристрасті, почуттів. Якщо текст отримує свого автора, то, за концепцією Р. Барта, він набуває завершеного вигляду, завершує свій шлях, адже письмо ніби «замикається», його смисл розкритий.

Вивчення постмодерністських текстів в розрізі концепції Р. Барта дає привід для читацьких роздумів, для інтелектуальної співтворчості. Присутність автора в будь-якому тексті, за якої б епохи його не було написано, дуже складно заперечити. Саме тому тексти Дж. Фаулза і Дж. Барнза дають можливість порушити тему сучасного мистецтва і образу сучасного автора, спираючись на існуючий читацький досвід.

Культурологічний контекст оповідання «Хмара» складають Т.С. Еліот, В. Шекспір, живописні полотна Гюстава Курбе, едвардіанська епоха, апостол Павло, «Міфології» Р. Барта, «Небезпечні зв'язки» Шодерло де Лакло.

Епіграфом до оповідання обрано репліку Офелії із п'єси «Гамлет», що звучить у IV дії, п'ятій сцені: *«О, ви повинні носити вашу руту, як герб з відзнакою» («O, you must wear your rue with a difference»)*. Рута вважалася символом горя та каяття. Це алюзії макрорівня. Оскільки саме вони визначають внутрішню структуру тексту, то від того, як вони будуть перекладені, залежить те, як вони будуть сприйняті цільовою читацькою аудиторією. Оскільки тексти Фаулза орієнтовані на підготовленого, інтелектуально розвиненого читача, то саме приклад із епіграфом до оповідання дасть можливість відстежити його смислове наповнення відповідно до різних варіантів перекладу-інтерпретації.

«O, you must wear your rue with a difference» - алюзія на вічний шедевр В. Шекспіра – трагедію “Гамлет”. Ці слова належать Офелії, коханій принца Гамлета. Рута – символічна рослина і означає жаль, смуток. За структурою тексту це ключова фразова алюзія. Вона в цьому контексті позначає смуток і

більш головної героїні Кетрін, оскільки вона відчувається розгубленою і спустошеною після самогубства чоловіка-письменника. Таким чином, очевидним є факт багаторівневості алюзії, яка водночас є засобом характеристики та показником рівня міжособистісних взаємин.

В українському перекладі оповідання, здійсненому С. Вакуленком, епіграф звучить так: «*О, ви повинні носити вашу руту, як герб з відзнакою*». Українських перекладів тексту «Гамлета» достатньо, і С. Вакуленко у своєму перекладі оповідання Дж. Фаулза використав переклад Віктора Вера, виконаний ним у далекому 1941 році. З-поміж інших перекладів тексту «Гамлета» цей переклад був визнаний «надто сухим», але водночас найближчим до оригінального тексту.

Тема «Гамлета», особливо образ Офелії - центральна наскрізна лінія в оповіданні «Хмара». Використовуючи виразні методи автоінтертекстуальності, Дж. Фаулз знайомить читача із цим образом вже на самому початку збірки, а саме в титульному оповіданні «Вежа з чорного дерева», згадуючи Ліззі Сіддал, яка була моделлю для знаменитого портрета Джона Еверетта Мілле «Офелія». Сама сюжетна лінія досить близька до цього образу: Кетрін, одна з героїнь оповідання, втратила себе після самогубства свого коханого і, здається, збожеволіла. Тут Кетрін не шукає смерті через утоплення, але губиться в лісі (всі персонажі новели виходять з лісу без Кетрін). Образ Кетрін, що лежить на траві, інтертекстуально співвідноситься з образом Офелії.

Наступний приклад пов'язаний з літературними діячами: «*Her face has a vaguely babyish defenselessness and softness. She invites regiments and rape; Laclos immortalized her*» [47, р. 90] (в українському перекладі С. Вакуленка: «*Обличчя в неї було якесь по-дитячому беззахисне й м'яке. Вона збуджувала в юрбі бажання звалтувати. Романіст П'єр Лакло обезсмертив її*» [45, с. 38]). Жінка, зображена в уривку, – подруга Петра, одного з головних героїв. Шодерло де Лакло був французьким романістом, чиновником і армійським генералом, найбільш відомим як автор епістолярного роману «Небезпечні зв'язки». Функція цієї власної назви алюзія є характеристикою, як і іронія. Саллі, подруга

Пітера, гарна дівчина, жінка і не більше того. Їх «зв'язок небезпечний» через те, що їхні стосунки є небезпечними і ґрунтується лише на сексуальних стосунках без любові, тому жінка відчуває дискомфорт бути присутньою на пікніку серед друзів Пітера та його маленьких дітей.

Як бачимо, український переклад містить внутрішнє маркування, підказку до зрозуміти, хто насправді такий Лакло. У перекладі використано метод «збереження назви в її умовній формі». Беручи до уваги, що суб'єкти алюзій Дж. Фаулза здебільшого невідомі, цільова читацька аудиторія, стратегія додаткового керівництва безперечно, є розумним рішенням перекладу, інакше алюзія позбавлена шансів бути розпізнаною. Взагалі ця новела вважається найскладнішою за свою символічність. Інтертекстуальність оповідання «Хмара» представлена здебільшого на макрорівні, що робить це оповідання таким, що важко перекладається іншими мовами.

Ю. Бехен зазначає, що перекладачеві з Харкова С. Вакуленку вдалося зберегти ключові алюзії художнього тексту, зробити їх помітними і виразними, достатніми для сприйняття цільовою читацькою аудиторією. Звичайно, кожен перекладач супроводжує текст коментарем, якщо вважає це за необхідне. Однак, на рівень найбільшої розпізнаваності алюзій впливатимуть й базові знання людини-читача. Процес читання, до якого заохочує своїх читачів постмодерніст Дж. Фаулз, - це завжди процес творчий, насичений різноманітними загадками інтелектуального характеру, доступними для розшифрування представниками різних поколінь.

Знайомлячи учнів із біографією письменника та сферою його зацікавлень, учитель актуалізує увагу до того, що важливим в системі поглядів Дж. Фаулза на сучасне йому мистецтво було ставлення до таких візуальних видів мистецтва, як кіно, театр та живопис. Таке захоплення візуальними видами мистецтва вирізняє і Дж. Барнза та інших письменників постмодерної епохи.

Дж. Мітчелл поняттям «*pictorial turn*» («зображувальний поворот») звертає увагу на ті кардинальні зміни, що відбулися в постмодерністському мистецтві: письмові образи та коди поступилися місцем образам та кодам

візуальним. Водночас Фаулз вважає візуалізацію більш поверховою, багатозначною, позбавленою точності у плані змісту та інформативності. Учителеві варто наголосити, що і Дж. Барнс, і Дж. Фаулз належать до представників мистецтва, що вирізняється гуманістичністю, моральністю, вони обидва переконані, що справжнє мистецтво провадить нескінченний діалог з минулим, справжнє мистецтво завжди звернене до традиції. Тому і ключем до прочитання цих текстів є знання традиції, що сформувала підвалини британського постмодернізму, обізнаність із формами взаємодії із багатовіковою культурою: творчим діалогом, полемікою, стилізацією, пародіюванням тощо.

В оповіданні «Хмара» Дж. Фаулз згадує Р. Барта як автора праці «Міфології». Скерувати процес читання тексту Дж. Барнса допоможуть випереджальні запитання. Окремі учні можуть заздалегідь підготувати повідомлення про цей текст Р. Барта, а учитель зацентрує увагу на тому, чому міф в епоху постмодернізму тлумачиться філософами, семіотиками, письменниками в межах певного дискурсу, що означає цитатне мислення, міфологічне світосприйняття тощо.

Специфіка постмодерної прози обумовлює складність вивчення її у профільній школі. Чинна програма із зарубіжної літератури орієнтує вчителя і здобувачів освіти на оглядове вивчення теми «Література постмодернізму» і детальне ознайомлення з оповіданнями М. Павича «Скляний равлик» і Х. Кортасара «Менади», текстуальне опрацювання яких сприятиме формуванню аналітичних, інтерпретаційних умінь оцінювати й розуміти твори сучасних авторів. Оригінальні й самобутні твори письменників-постмодерністів викликають інтерес здобувачів освіти насамперед нестандартним підходом до висвітлення актуальних проблем, своєю інноваційною формою, алюзійністю та інтертекстуальністю.

Опанування художньої системи постмодернізму в шкільному курсі зарубіжної літератури є важливим етапом літературної освіти, оскільки сприяє формуванню об'єктивного уявлення про закономірності розвитку світового

літературного процесу кінця XX – початку XXI століття. Завдання учителя під час вивчення постмодерністських творів не лише сформулювати літературознавчі компетентності, пов'язані з аналізом та інтерпретацією текстів, а й розвивати, спираючись на загальнолюдські цінності, естетичний смак здобувачів освіти, поглиблювати вміння орієнтуватися у розмаїтті сучасної літератури, розмежовувати масову та класичну літературу, проводити міжмистецькі паралелі, користуватися прийомами компаративного аналізу.

Світоглядними орієнтирами для вивчення постмодерної прози в шкільному курсі зарубіжної літератури мають стати праці відомих зарубіжних та вітчизняних літературознавців (Р. Барта, І. Гассана, Л. Хатчеон, Ф. Джеймсона, Д. Затонського, Т. Денисової, М. Нестелеєва та ін.), у яких розглядаються проблеми виникнення постмодерністського світогляду, виокремлені характерні риси епохи постмодерну, визначені особливості впливу постмодерністської естетики на світовий літературний процес.

Постмодерністські тексти Дж. Барнса, Дж. Фаулза, М. Кундери, І. Кальвіно, П. Зюскінда, К. Рансмайра та інших письменників, постаті яких виокремлюють автори чинної програми, вирізняються особливою естетичною значимістю і моральним потенціалом, відображають суперечності у взаємовідносинах між людьми, характерні саме для періоду кінця XIX – початку XXI століття, оскільки сам постмодернізм, як визначає його Т. Денисова, це спосіб мислення, життя, сприйняття літератури.

Розробки провідних вітчизняних методистів, у фокусі уваги яких проблеми викладання сучасної літератури, орієнтують на вибір інноваційних типів уроків (наприклад, «урок іронічного осмислення», оскільки вивчення постмодернізму засновується на «мистецькій грі, іронічному переосмисленні знакових систем»), пошук і застосування новітніх принципів та шляхів аналізу й інтерпретації постмодерністських художніх творів. Сучасні вчителі-практики і методисти переконані, що такі види аналізу художнього тексту, як герменевтичний, культурологічний і цілісний найбільш ефективні для розвитку вміння інтерпретувати постмодерністську прозу. Так, культурологічний контекст,

залучений до вивчення оповідань Х. Кортасара, М. Павича, романів К. Рансмайра і М. Кундери сприятиме усвідомленому визначенню проблем, властивих конкретній історичній епосі, дозволить відповідним чином інтерпретувати відображені у текстах історико-культурні факти, пізнавати авторську модель світу. При цьому важливо використовувати такі прийоми роботи, як створення культурологічної довідки, написання культурологічного коментаря, що спиратимуться на опрацювання довідкової літератури, Інтернет-ресурсів, віртуальне ознайомлення із музейними експонатами тощо.

Головним критерієм діалогової взаємодії старшокласників із мистецтвом постмодернізму вітчизняні науковці визначають розуміння його стильової домінанти – іронічної гри та інтертекстуальності.

Під час вивчення постмодерністської прози варто зацентрувати увагу на проблемі читацької рецепції, формуванні свідомого читача.

Автори чинної програми звертають увагу на необхідності обговоренні після прочитання текстів проблем морального вибору, сенсу людського життя, узагальнень і висновків щодо значення прочитаних творів для розвитку культури й формування сучасного читача.

Під час вивчення постмодерністських текстів вчитель звертає увагу на умови та обставини, в яких були написані твори і які вплинули на вибір письменниками жанрового вирішення, художніх засобів, інтертекстуального і цитатного поля. Загалом усвідомлення учнями необхідності розгляду одного твору в діалозі з іншими має бути в пріоритеті під час вивчення постмодерністської прози. На цитатне мислення як впізнавану рису постмодерного письма учитель має звернути увагу на вступній (оглядовій) темі з вивчення теми «Постмодернізм». Оскільки уроки з позакласного читання узагальнюють увесь набутий учнями досвід під час вивчення певної теми або розділу, доцільно буде зосередити увагу на пошуку альтернативних методів роботи із текстом твору і матеріалами, що стосуються життєтворчості письменників.

Окремим видом роботи може бути підготовка рецензії на прочитаний твір або виставу чи кінофільм. Виготовлення власного буктрейлера за прочитаним твором також покращить рівень читацької компетентності, поглибить вміння виокремлювати основне, систематизувати свої знання, розвивати уяву, творче мислення і креативність.

Висновки до розділу 3

Таким чином, вивчення постмодерністської прози є цікавим і важливим завданням для учнів старшої школи. Розуміння історичного, культурного та інтелектуального контексту епохи постмодернізму є важливим кроком у вивченні цього напрямку. Важливим також є вибір текстів постмодернізму для вивчення. Це можуть бути романи, оповідання або есе, написані відомими авторами цього напрямку. Вивчення постмодерністської прози вимагає уваги до структури тексту.

Необхідно аналізувати, як автори використовують нетрадиційні сюжетні структури, переслідують часові лінії, використовують метатекстуальні елементи та інші літературні прийоми. Постмодерністські тексти зачасти включають в себе гумор, іронію, гіпертекстуальність, мовні експерименти та інші особливості. Персонажів слід розглядати у контексті їхньої психології, мотивацій і взаємодії. Постмодерністські персонажі можуть бути складними та амбівалентними, а їх розвиток може бути нетрадиційним. Учням старшої школи варто розглядати, як постмодерністська проза відноситься до інших літературних течій і текстів, аналізувати вплив попередніх літературних рухів та авторів на постмодерністську творчість.

Після прочитання постмодерністської прози учням варто обмінюватись думками та інтерпретаціями. Це може розширити їх розуміння текстів, може принести нові ідеї та перспективи. У більшості проаналізованих нами підручників, методичних рекомендацій, розробок уроків та презентацій, що відповідають темі дослідження, простежено використання діалогічної співпраці між учителем та учнями. Оскільки вивчення навчального матеріалу в старшій

школі має організовуватись учителем, який скеровує роботу учнів, мотивує їх до діалогу тощо, то закономірно, що під час вивчення постмодерністської прози звертається увага на жанрову своєрідність твору, прояви гри із твором і читачем, метафоричність, інтертекстуальність тексту, зосереджують увагу на відмові від монопольного права автора на істину, специфіку побудови системи персонажів твору, особливість часо-просторової організації художнього твору. Усе це сприяє формуванню вміння відрізнити постмодерністський твір від інших художніх творів і з огляду на притаманний кожному письменнику власний індивідуальний стиль, вчить учнів бути уважними до виокремлення індивідуально-авторської манери та улюблених художніх засобів письменника, творчість якого вивчається.

Під час вивчення творчості британських постмодерністів учителю важливо звернути увагу учнів на обставини, що вплинули на формування творчого методу письменників, особливо наголосити про відгомін традиції у їхніх текстах, про мультикультурність, що притаманна сучасній британській прозі, про особливе ставлення по концептів «історія», «культура», «час», про специфіку інтерпретації теми національної ідентичності.

Загалом, вивчення постмодерністської прози вимагає інтелектуальної гнучкості, креативного мислення та зосередженості на деталях. Методичні рекомендації допоможуть учням краще осягнути та оцінити цього складного, але цікавого літературного напрямку. Додатковою рекомендацією може бути розгляд конкретних творів і авторів постмодерністської літератури. Також можна запропонувати ознайомитися з різними текстами і порівняти їхні підходи до стилю, структури, тематики та інших аспектів.

Також важливо вчителям інтерактивно працювати з матеріалом, залучаючи здобувачів освіти до обговорення, аналізу та тлумачення текстів. Групові дискусії, презентації, рольові ігри та інші форми активної роботи можуть сприяти кращому засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення.

Нарешті, важливо надати дітям можливість власного творчого вияву. Заохочення до написання власних творів у стилі постмодернізму може допомогти їм краще розуміти особливості цього напрямку та розвивати свої літературні навички.

Загалом, вивчення постмодерністської прози вимагає терпіння, відкритості до нових ідей і концепцій, а також бажання поглиблювати своє розуміння сучасної літератури. Шляхом активної участі в дослідженні та обговоренні текстів можна отримати значний інтелектуальний досвід і розширити свої горизонти в області літератури.

Вивчення постмодерністської прози вимагає аналітичного мислення, уважності до деталей та відкритості до різних інтерпретацій. Слід насолоджуватись дослідженням цього захопливого літературного напрямку.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Для читача постмодерністської епохи тексти Дж. Фаулза і Дж. Барнза вже давно стали хрестоматійними. Численні літературознавчі, перекладознавчі, культурологічні дослідження спонукають авторів і укладачів чинних програм із зарубіжної літератури або інтегрованого курсу літератур шукати шляхи наближення постмодерної прози до обрїю читацьких уподобань сучасних здобувачів освіти.

Під час навчання важливу роль відіграє література. А світова література є пріоритетним джерелом естетичного та ідейного виховання кожного члена цивілізованого суспільства. Аналізуючи українську шкільну програму вивчення зарубіжної літератури виявилось, що деякі твори культових представників 112 постмодернізму залишились поза увагою. Усвідомлення цього і стало причиною написання цієї роботи. Відлік світоглядно-мистецького напрямку «постмодернізм» ведеться з 1960-1970 років. Виник він у США та Західній Європі. Постмодернізм розмиває межі мистецьких жанрів і напрямів, усуває відокремленості масової культури від елітарної, грає та іронізує.

Одними з яскравих представників постмодернізму є: італійський учений та письменник Умберто Еко, австрійський письменник Крістоф Рансмайр, видатний англійський письменник Джуліан Патрік Барнс. Вивчення у старшій школі постмодерністських творів цих письменників допоможе певною мірою зрозуміти позитивну іронію та боротьбу з традиційними цінностями людства.

Сучасний англійський письменник Дж. Барнс знаний своїми текстами, у яких піддаються перегляду історія (у збірці новел роману «Історія світу в 10½ розділах» (“A History of the World in 10½ Chapters”, 1989), традиційність і шаблонність у сприйнятті певних явищ («Англія, Англія»), інтелектуальний світ Європи кінця XIX ст. («Чоловік у червоному халаті»).

Дж. Барнс поєднує різні стилі, читачів вражають мова його творів, оригінальний синтаксис, збудований на модальних дієсловах, оригінальний спосіб включати модернізм в сучасну літературу (Б. Романцова). Дж. Барнс –

надзвичайно інтелектуальний і водночас дуже демократичний автор. Добре знаючись на літературі та культурі, письменник вміло розповідає прості історії, відкриває прості механізми, не обтяжуючи читача інформацією та філософськими пасажами. Серйозні проблеми, яких торкається Дж. Барнс, подаються у простій формі, через повсякденні ситуації, що забезпечує йому популярність у читацької аудиторії різного рівня підготовки. Саме тому вивчення його текстів у шкільному курсі зарубіжної літератури є цілком прийнятним і логічним.

Світова література відкриває перед своїми читачами можливості до збагачення своїх почуттів та переживань. Постмодерністські твори приваблюють тим, що замість усталеного бачення світу читачам пропонуються такі інтелектуальні якості, як незалежність критичного мислення, відкритість, любов до естетичного різноманіття, можливість до іронії та самоіронії. Тож для духовного розвитку та культурного виховання підростаючого покоління варто по-максимуму використовувати всі можливості вивчення світової постмодерністської літератури.

Важливо розуміти, що вивчення постмодерністської прози у старшій школі може бути захоплюючим, сприяти розвитку критичного мислення, поглиблювати і вдосконалювати навички різних типів аналізу художнього твору, відкривати шлях до розуміння сучасної літератури через широкий контекстуальний підхід тощо. Більшість авторів літературознавчих і методичних праць радять розпочинати вивчення британської постмодерністської прози з вивчення основних підходів та концепцій, а відтак і характерних рис постмодернізму, усвідомлення того факту, що естетика і поетика постмодернізму суттєво відрізняється від виразних рис інших літературних напрямків і течій.

Творчість британських авторів-постмодерністів Джуліана Барнза та Джона Фаулза не випадково потрапила в об'єктив уваги укладачів програми для старшої школи як художні тексти для позакласного читання, знайомство з якими доповнить і узагальнить відомості, отримані під час обов'язкового

текстуального вивчення постмодерної малої прози авторства М. Павича (оповідання «Скляний равлик») та Х. Кортасара (новела «Менади»). Рекомендуємо вчителеві насамперед зупинити свою увагу на біографії британських авторів, акцентувати увагу на домінантних рисах їхніх найважливіших текстів.

Отже, учителеві і учням старшої школи укладачі програми із зарубіжної літератури пропонують зупинити увагу на романі Дж. Барнза «Відчуття закінчення» та повісті Дж. Фаулза «Хмара». Аргументи щодо того, чи є доцільним вивчення такого типу прози здобувачами освіти конкретно цієї вікової категорії та чи відповідатимуть вони читацьким запитам учнів старшої школи, сприятимуть реалізації освітніх цілей, зібрані і представлені нами в теоретичних розділах дослідження. Відзначимо, що питання, порушені в обох художніх творах, стосуються життя сучасної людини, а творча манера авторів-постмодерністів, хоч і вирізняється драматичною напругою, смисловою насиченістю, водночас тяжіє до традиційного типу оповіді.

Варто звернути увагу, що сюжет та структура постмодерністських творів (це стосується і малої прози) суттєво відрізняються від класичних літературних творів, відтак вони можуть бути сприйняті учнями як такі, що позбавлені зв'язку із традицією, є складними та важкими для розуміння. Завдання вчителя переконати учнів, що аналіз сюжету і структури в постмодерністських творах ґрунтується на глибокому розумінні літературних та філософських концепцій, покладених в основу постмодернізму, однак відкриває широкі можливості для інтерпретації та дослідження творчості сучасних авторів, активізує читацьку увагу, спрямовує на пошуки відповідей порушених у художніх текстах питань, сприяє формуванню естетичного смаку, робить сам процес читання постмодерністських текстів захопливим, залучає до інтелектуальної співпраці, дозволяє ознайомитися через художні тексти із філософією життя і мистецтва їхніх авторів.

Британські автори вирізняються своєю стилістичною вправністю та презентують доволі оригінальну авторську манеру оповіді. Під час вивчення

роману «Відчуття закінчення» та повісті «Хмара» учні старшої школи мають можливість розвинути або поглибити філологічне чуття до сприйняття мовної структури творів, актуалізувати своє вміння визначати ключові теми, обґрунтовувати символічність творів, досліджувати походження символіки та її значення в постмодерністських текстах, з'ясовувати причини й мотиви апелювання постмодерністських авторів до використання символізму, інтертексту, алюзії та алегорії. Написання творчих та аналітичних робіт після вивчення постмодерністської малої прози окреслених авторів поглибить рівень читацької компетентності, підсилить враження від прочитаних текстів, дозволить проаналізувати їх світоглядно-тематичне навантаження, розвиватиме вміння зіставляти твори мистецтва слова зі знаковими явищами епохи.

Одне із завдань магістерського дослідження полягало в розробці методичних рекомендацій до вивчення текстів британських авторів. У межах підготовки матеріалів до уроку з вивчення оповідання Дж. Фаулза «Хмара» радимо вчителю систематизувати матеріал щодо біографії і загальної характеристики творчості письменника, забезпечити послідовний перехід до роботи із художнім твором. Оповідання «Хмара» входить до складу збірки (повісті) «Башта із чорного дерева», що, за свідченням дослідників творчості письменника і за словами самого автора, є «реалістичною версією» роману «Маг» і в концентрованому вигляді містить виклад центральних філософських ідей, що турбували письменника. Тому такий варіант роботи із постмодерністським текстом є цілком виправданим і доречним.

Оскільки літературознавчий аспект дослідження доводить, що головною проблемою творчості Дж. Фаулза є проблема мистецтва та його місця в сучасному світі, а також образ сучасного митця, то доцільно під час вивчення оповідання «Хмара» долучити культурологічний контекст, апелюючи до знань учнів і сформованих компетентностей.

Укладачі чинної програми орієнтують вчителя на розвиток в учнів такої предметної компетентності, як вміння розкривати зміст символів і метафор у

прочитаних творах. Зазначимо, що для творчої манери Фаулза характерним є поєднання та постійна взаємодія двох шарів оповіді: конкретно-побутового та філософсько-символічного. Письменник прагне утвердити думку про нерозривну єдність життя і мистецтва, підкреслюючи зв'язок між художнім і життєвим досвідом героїв своїх текстів (О. Анненкова). Тому так важливо, щоб під час уроку були актуалізовані ті рівні смислової організації тексту, які допоможуть «розкодувати» глибину інтелектуальних ходів автора, усвідомити безмежний простір його художньої уяви.

Постмодерністська проза відома своєю складністю і глибиною. Вивчення запропонованих творів може допомогти старшокласникам розширити свої літературні знання та розвинути аналітичні навички. Літературознавчі ключі до вивчення творчості авторів-постмодерністів дають змогу під іншим ракурсом поглянути на теоретичні і мистецькі підвалини їхньої творчості. Насамперед учителеві варто згадати есе літературознавця, семіотика, представника структуралізму і постструктуралізму Р. Барта «Смерть автора» (1967), основним положенням якого є те, що читач стає автором історії, як тільки починає читати твір, та інтерпретує текст з урахуванням власного сформованого середовища. Тільки в процесі читання та інтерпретації тексту (не до і не після цього) читач перебирає на себе функцію автора (скриптора), а сама художня творчість, за Р. Бартом, представляє виключно мовну гру.

Для вивчення творчості британських авторів-постмодерністів рекомендуємо вчителю звернути увагу під час текстуального вивчення вище зазначених творів на те, що аналіз їх має відбуватися з оперттям на існуючу в мистецтві та літературі (головним чином національній) традицію. Проведення паралелей із кінотекстами як одними зі шляхів інтерпретації важливих і актуальних для сучасного суспільства тем, а також художніми творами із сучасної української літератури доби постмодерну дасть можливість здобувачам освіти поглибити навички встановлення міжмистецького діалогу, сформувати або удосконалити вміння компаративного аналізу через порівняння окремих тем, розкриття сюжетів, мотивів, використання художніх засобів тощо.

Отже, основними методами, що їх, на нашу думку, повинен використовувати вчитель під час ознайомлення учнів із кращими зразками постмодерністської прози мають бути: інтертекстуальний аналіз, компаративний аналіз, контекстуальний аналіз художніх творів, міжтекстовий порівняльний аналіз.

Пропонуючи учням виконання дослідницьких завдань, мотивуючи до самостійної і творчої роботи, допомагаючи (виконуючи функцію ментора, наставника) у підготовці індивідуальних або групових проєктів, учитель не лише урізноманітнює форми, методи і прийоми організації освітньої діяльності, а й долучає через співтворчість, взаємодію, діалог учнів до усвідомлення головної мети шкільної літературної освіти – розвиткові та соціалізації особистості, формуванні світоглядних орієнтирів, усвідомленні власної національної ідентичності, сприянні культурному та естетичному збагаченню, плеканні відповідальності, толерантності, прищепленні навичок самостійної дослідницької роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабелюк О. А. Поетика постмодерністського художнього дискурсу: принципи текстотворення (на матеріалі сучасної американської прози малої форми): автореф. дис. д-ра філол. наук: спец. 10.02.04. Германські мови, 2010. 32 с.
2. Барнз Д. Відчуття закінчення / переклад з англ. Віра Кузнецова. Київ. Темпора, 2013. 204 с.
3. Барт Р. Від твору до тексту / Антологія літературно-критичної думки ХХ ст. [За ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., доповнене]. Львів: Літопис, 2001. С. 491–496.
4. Бігун Б. Феномен постмодернізму. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2002. №3. С. 3–9.
4. Бочуля О. В. Структурні трансформації повсякденності у епоху постмодерну. *Антропологічні виміри філософських досліджень* : матеріали I Міжнародної наукової конференції. Дніпропетровськ: ДНУЗТ, 2012. С.41–43.
5. Бульвінська І.О. Національні особливості європейських постмодерністських літератур: на прикладі французького, англійського та шведського романів. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. Всеукраїнський науково-методичний журнал. 2007. № 10. С. 5–9.
6. Бумбур Ю. М. Авторська рефлексія в літературному творі (на матеріалі прози Джона Фаулза) : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук: 10.01.06; Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2006. 18 с.
7. Ведмедєв М. М. Культурні ресурси продуктивного мислення: монографія. Суми: «Університетська книга», 2015. 216 с.
8. Власова О. П. Ідея гендерної рівності в посткласичній філософії та її реалізація в культурі постмодерну. Трансформації феномена волонтерства в дискурсивних практиках публічної сфери життя: монографія. Дніпро: Стандарт-Сервіс, 2017. С. 95-101.
9. Волощук Є.В. Зарубіжна література (рівень стандарту): підруч. для 11-го кл. закл. заг. серед. освіти. Київ. Генеза, 2019. 176 с.

10. Горіхіна Т. Вивчення творів постмодерністів у старшій школі. *Мова у міждисциплінарному контексті безперервної освіти*: матеріали XI Міжнародної студентської інтернет-конференції, 3-7 квітня 2023 року. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. С. 226–229.

11. Горіхіна Т. Культурне збагачення молоді на романах постмодерністських письменників. *Сучасні філологічні дослідження: традиції та інновації*: матеріали V Всеукр. студ. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Умань, 17 берез. 2023 р.). Умань : Візаві, 2023. С. 111–113.

12. Гловюк В. Формування поняття «постмодернізм» на уроках української літератури в 11 класі: дипломна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти. 2022. 76 с.

13. Грисенко Л. П. Опорно-смілова схема: постмодернізм (домінуючий напрям сучасної літератури). *Зарубіжна література в школах України*. 2009. № 3. С. 9–11.

14. Грицак Н. Р. Проблема читання художньої літератури у контексті сучасних реалій. 2022.

15. Гузь О. Найзнаковіші митці доби постмодернізму та їхні твори, що стали бестселерами. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*: всеукраїнський науково-методичний журнал. 2014. №3. С. 56-75.

16. Гузь О. Постмодернізм як спосіб мислення, науково-філософська концепція та метод творення текстів художньої літератури. *Зарубіжна література*. 2011. № 21/22. С. 6-13.

17. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури ХХ століття: навч. посіб. Київ. Центр учбової літератури, 2011. 488с.

18. Давиденко Г. Й. Історія новітньої зарубіжної літератури: навч. посіб. Київ. Центр учбової літератури, 2011. 488с.

19. Денисова Т. Н. «В чинних програмах є багато невчасних творів...». *Всесвітня література*. 2001. № 1. С. 11–14.

20. Денисова Т. Коротко про історію, теорію і практику американського постмодернізму. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/185/3.pdf> (дата звернення: 14.04.2023)

21. Деркачова, Ольга Сергіївна. Постмодернізм у британській літературі. (2022). URL: <http://hdl.handle.net/123456789/12170>

22. Енциклопедія постмодернізму / за ред. Е. Вінквіста, В. Тейлора; пер. з англ. В. Шовкуна. К., 2003.

23. Жлуктенко Н. Ю. Мистецтво і мораль у творах Джона Фаулза / Вежа з чорного дерева. Київ : Дніпро. 1986. С. 267–275.

24. Зарубіжна література 10-11 класи. Рівень стандарту. Начальна програма для закладів загальної середньої освіти. 2022. 56 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zarubizhna.literatura-10-11-standart.pdf>

25. Іванишин П. В. Критика і метакультура як осмислення літературності: монографія. Київ: ВЦ "Академія", 2012. С. 254–265.

26. Історія зарубіжної літератури ХХ ст.: навч. посіб. / В. Кузьменко, О. О. Гарачковська, М. В. Кузьменко та ін. К.: ВЦ «Академія», 2010. С. 291–309.

27. Кадоб'янська Н.М., Удовиченко Л.М. Зарубіжна література. Рівень стандарту: підруч. для 11-го кл. закл. заг. серед. освіти. Харків: ТОВ «СИЦІЯ», 2019. 256 с.

28. Клименко Ж. Дива візуалізації, або Як зробити знання видимими, а уроки літератури – незабутніми. *Всесвітня література в школах України*. 2019. № 3 (453). С. 2–11.

29. Коваленко Є.І. Історія зарубіжної педагогіки: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 664 с.

30. Ковбасенко Ю. І. Література постмодернізму: по той бік різних боків. Київ, 2004.

31. Козюра О. В. Проза Джона Фаулза: Аспекти постмодерністської інтерпретації: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук : 10.01.04; Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2006. 17 с.
32. Козюра О. В. Феномен постмодернізму: спроба визначення естетичної функції. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*, 2007. № 10. С. 10-12.
33. Корсак М. Межі використання ідей постмодернізму в реформуванні освіти України. *Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис*, 2004. № 4. С. 50–55.
34. Кравченко А.І. Культурологія: навчальний посібник для вузів. 3-є вид. М.: Академічний Проект, 2002. 496 с.
35. Кремень В. Інноваційність і освіта. *Рідна школа: щомісячний науково-педагогічний журнал*, 2012. № 4/5. С. 7–12.
36. Кушкова С. І. Постмодернізм у літературі другої половини ХХ ст., його естетична парадигма: урок-прес-конференція. *Зарубіжна література в школі: Науково-методичний журнал*, 2008. № 8. С. 34–37.
37. Кушнерьова М. О. Постмодерністський варіант осмислення історії в романах Джуліана Барнса. 2020.
38. Кушнірова Т.В. Модернізм і постмодернізм у зарубіжній літературі: навчально-методичний посібник. Полтава, 2018. 112 с.
39. Лімборський С. В. Просвітництво у дзеркалі постмодерного світу. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*, 2007. № 10. С. 2-4.
40. Маленко О. О. Прочитання постмодерного тексту: інтерпретація смислів. *Вивчаємо українську мову та літературу*, 2015. № 16/18. С. 77–86.
41. Меншій А. Постмодернізм у зарубіжній літературі: навчально-методичні рекомендації до вивчення курсу. Миколаїв: «Іліон», 2007. 60 с.
42. Мілованова В.В. Сучасна зарубіжна література (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.): Навч. посіб. Ч. 1. Суми, 2005.

43. Мілянська Н.Р. Зарубіжна література. Рівень стандарту: підруч. для 11-го кл. закл. заг. серед. освіти. Тернопіль: Астон, 2019. 256 с.

44. Мозгова Н. Г., Гончаренко К. С. Культура діалогу і діалог культур в парадигмі Захід – Схід в модерному та постмодерному світоглядних контекстах. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/373/10249/21371-1?inline=1>

45. Наєнко М. Жанри канонічні і ... постмодерні. *Слово і Час*. 2015. № 7. С. 69–73.

46. Назарець В. М. Постмодернізм як літературне явище. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*, 2008. № 2. С. 2–6.

47. Наливайко Д. Маркери жанрово-стильової системи літератури другої половини ХХ ст. *Слово і Час*. 2019. № 11. С. 4–19.

48. Нагай Д.І. Художня рецепція як літературознавче поняття. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Випуск VII. 2015. С. 226–231. URL: <https://philology.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/32-1.pdf>

49. Нестелеєв М. Лабіринти американського постмодернізму. К.: Темпора, 2019. 328 с.

50. Нестелеєв, М. А. Масова література, канон і культ (до проблем взаємодії та дефініції). *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені ВО Сухомлинського. Серія: Філологічні науки*. Вип. 2. 2015. С. 189-192.

51. Орлова О. В. Методика навчання зарубіжної літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» філологічних спеціальностей педагогічних закладів освіти. Полтава : ПНПУ, 2021. 109 с.

52. Павличко С. Інтелектуальна проза Джона Фаулза. *Всесвіт*. 1989. № 5. С. 117–120.

53. Павличко С.Д. Роман Джона Фаулза «Деніел Мартін» і традиції англійської романтичної прози / Зарубіжна література: Дослідження та

критичні статті / [Передм. Д. Наливайка]. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 559с. С.511-538.

54. Паращич В.В. Зарубіжна література (рівень стандарту): підруч. для 11-го кл. закл. заг. серед. освіти. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 160 с.

55. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навчальний посібник. Київ: Левіт, 2000. С. 179–183. URL: <https://ukrlit.net/info/pasichinik/index.html>

56. Представники постмодернізму [Електронний ресурс] <https://dovidka.biz.ua/predstavniki-postmodernizmu/>

57. Поліщук Я. Постмодерна пропозиція і сучасна література. 2004.

58. Ратушняк О. М. Формування інтерпретаційної компетентності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури. дис. канд. н. 13.00.02 – теорія і методика навчання (зарубіжна література). К., 2009. 89 с.

59. Сафарян, Світлана Іванівна. "Інтертекстуальний аналіз художнього твору як шлях формування інтерпретаційної компетентності учнів на уроках літератури. *Кременецькі компаративні студії*. Вип. ІХ (2019). С. 102–113.

60. Стамат Т. В. Постмодернізм у школі: метод. посібник. Миколаїв: ОШПО, 2004. 72 с.

61. Стрилюк О.М. Письменники-постмодерністи межі ХХ–ХХІ століть (до перспективи шкільного вивчення): метод. розробка. Луцьк, 2010. 59 с.

62. Тихомірова М. Постмодернізм як творчий метод. *Всесвітня література в сучасній школі*, 2015. № 5. С. 39–40.

63. Ткач І. Нотатки щодо методики викладання теми «Постмодернізм» на уроках зарубіжної літератури в 11-му класі. *Зарубіжна література в школах України*, 2017. № 7/8. С. 54–56.

64. Фаулз Дж. Вежа з чорного дерева. К.: Дніпро, 1986. 275 с.

65. Фаулз Дж. Хмара / переклад з англ. С. Вакуленко. *Всесвіт*. 2001. № 3–4. С. 36–68.

66. Фізер І. Постмодернізм: post\ante\modo: Термін з нульовим значенням. *Сучасність*, 1998. № 11. С.117–123.

67. Ференц С. А. Теорія літератури і основи естетики: навчальний посібник. Київ: "Знання", 2014. 511 с.

68. Хассан І. Культура постмодернізму. *Вікно в світ*, 1999. № 5. С. 99–111.

69. Химинець А. Постмодернізм. Портрет доби. Київ, 2018. 13 с. URL: https://svitliteraturu.com/load/zarubizhna_literatura/11_klas/postmodernizm_portret_dobi/20-1-0-944

70. Хоменко В. Ефективність використання інтерактивних технологій у процесі вивчення постмодерної літератури. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, 2012. № 42. С. 121-128.

71. Хоменко Г. В. Сучасний стан шкільного вивчення літератури постмодернізму. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*, 2018. №4. С. 37–42.

72. Черевченко В. В. Американська література епохи постмодернізму: навчальний посібник. Умань: ВПЦ «Візаві», 2008. 110 с.

73. Чобанюк М. М. Ідейно-художні особливості творчості Джона Фаулза у світлі теорії концептуального художнього синтезу. *Вісник Харківського Нац. Ун-ту ім. В. Каразіна*. Вип. 70. № 1107. С. 133–137.

74. Штейнбук Ф. М. Методика викладання зарубіжної літератури у школі: навч. посіб. 2-ге вид., випр. та уточ. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 280 с.

75. Шевченко З. О. До проблеми нових підходів щодо створення підручників та навчальних посібників з літературних факультативів. Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / ред. кол.; наук. ред. О.М. Топузов. К.: Педагогічна думка, 2014. №14. 866 с.

76. Юрчук О.О. У тіні імперії. Українська література в світлі постколоніальної теорії: монографія; наук. консульт. П. Білоус. Київ: Академія, 2013. 224 с.

77. Якубовська М. У дзеркалі слова: есеї про сучасну українську літературу. Львів, 2005. 751 с.

78. Ячменьова, М. М. До сутності терміна постмодерністський роман. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. С. 207-211.

79. Barthes, R. (1977). «The Death of the Author» Image, Music, Text (S. Heath, Trans.) Fontana. pp. 142–148.

80. Behen Yu. The reproduction of allusions of John Fowles' writings *The Ebony Tower, The Enigma, Poor Koko and The Cloud* in the translations by V. Ruzhytskyi, D. Stelmakh and S. Vakulenko. Lviv, 2015. 87 pp.

81. Buchnerger M. P. Metafiction, historiography, and mythopoeia in the novels of John Fowles. School of Arts: Brunel University, 2009. 243 p.

82. Cooper, P. (1991). *The Fictions of John Fowles: Power, Creativity, Femininity*. University of Ottawa Press.

83. Davidson, Arnold E. The Barthesian Configuration of John Fowles's "The Cloud". *Centennial Review*. (1984). P. 80-93.

84. Kristeva J. Intertextuality and Literary Interpretation, an interview with Margaret Waller (1985), in, *Interviews*, edited by Ross Mitchell Guberman. New York: Columbia University Press, 1996. P. 189-190.

85. Paynel, Oliver SERIOUS ABOUT BEING SERIOUS: HISTORY AND THE CLAIMS OF MEMORY IN JULIAN BARNES' THE SENSE OF AN ENDING. *Stet. King's College London* (2014).

86. Pollheide, J. (2003). *Postmodernist Narrative Strategies in the Novels of John Fowles*. PhD Dissertation.

87. Wilson Raymond J. Allusion and Implication in John Fowles's «The Cloud». *Studies in Short Fiction*. V. 20 (1). 1983. URL: <https://www.proquest.com/docview/1297934888?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Scholarly%20Journals>

ДОДАТКИ

Додаток А

СЛОВНИК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ПОНЯТЬ

Алюзія — стилістична фігура, що містить указівку, аналогію чи натяк на певний історичний, міфологічний, літературний, політичний або ж побутовий факт, закріплений у текстовій культурі або в розмовному мовленні.

Гібридизація жанрів – у постмодерністській прозі немає жорстоких меж між жанрами. Тексти можуть містити елементи детективу, фантастики, роману, лірики, документального оповідання та інших жанрів. Це дозволяє авторам виражатись більш гнучко та творчо.

Деконструкція – постмодерністська проза прагне розібрати тексти на складові частини та відповісти на питання, які тексти ставлять. Цей підхід передбачає розбивку тексту на елементи та їх подальший аналіз.

Інтертекстуальність – у постмодерністській прозі поширена практика використання чужих текстів у своїх власних. Автори можуть брати фрагменти з інших текстів, переписувати їх, пародіювати, коментувати чи поєднувати з іншими елементами, що дозволяє створювати нові інтерпретації відомих історій та тем.

Метатекстуальність – у постмодерністській прозі часто зустрічається метатекст, тобто тексти, які говорять про тексти. Це можуть бути коментарі автора, різні алюзії на інші тексти, відсилання до літературних традицій та інші елементи, які нагадують читачам про те, що вони читають тексти.

Метафікція - літературна техніка, що полягає в тому, що автор свідомо вбудовує в текст елементи, які свідчать про його художній характер та конструюють його як текст про сам текст.

Новаторство – вияв ініціативи, творення нового в науці, літературі, мистецтві тощо.

Пародія – комічне або сатиричне наслідування іншого художнього твору.

Рефлексія — унікальна здатність людської свідомості в процесі сприйняття діяльності сприймати й саму себе, внаслідок чого людська свідомість постає як самосвідомість (знання про знання або думка про думку).

Саморефлексія - процес самопізнання, за якого усвідомлюються й осмислюються власні думки та психічні переживання.

Фрагментарність – це відмова від лінійної структури та застосування фрагментарного підходу до побудови тексту. Текст може бути розбитий на частини, що не мають логічного зв'язку між собою, або бути побудований з коротких фрагментів, що не формують одну повну історію.

КОНСПЕКТ УРОКУ

Дата:

Клас: 11.

Тема: Вивчення оповідання "Хмара" Джона Фаулза.

Мета: Ознайомити учнів з творчістю Джона Фаулза. Розібрати ключові елементи оповідання "Хмара". Розвивати навички аналізу тексту та інтерпретації. Сприяти розвитку критичного мислення та творчих здібностей учнів.

Ключові компетентності:

Учні:

- спілкуються державною мовою;
- засвоюють біографію та творчий шлях письменника Дж. Фаулза;
- пояснює свої враження від прочитаного твору;
- роздумує над власними внутрішніми переживаннями та почуттями;
- уміє розпізнати характер герої твору;
- робить висновки щодо літературного твору.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Обладнання: портрет Джона Фаулза, текст оповідання «Хмара» ДЖ. Фаулза.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ, 2 хв

1. Представлення теми уроку та мети заняття вчителем.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА УРОКУ, 32 хв.

1. Вчитель розповідає життєпис Дж. Фаулза.

Джон Роберт Фаулз народився 31 березня 1926 року в Лондоні, Англія.

Він виріс в родині класичного вчителя. Навчався в Bedford School, де він проявив інтерес до літератури та мистецтва. Після закінчення школи Фаулз

вступив до Оксфордського університету, де вивчав французьку мову та літературу. Він закінчив університет у 1950 році та почав працювати вчителем англійської мови в публічних школах в Англії та на Криті.

Фаулз був відомий своєю здатністю створювати складні сюжети та глибокі характери, які часто знаходились у відчайдушних ситуаціях або зіштовхувалися з екзистенційними питаннями. У своїх романах Фаулз часто експериментував з різними жанрами, включаючи психологічний трилер, метафізичний роман, історичну прозу тощо. Його творчість відзначалася великою різноманітністю тем та стилів, і вона залишається важливою для розвитку англійської літератури. Після його смерті його творчість продовжує жити, і вона продовжує надихати нове покоління письменників та читачів. Роботи Фаулза ретельно досліджуються літературознавцями та мистецтвознавцями через їхню глибину та складність. Джон Фаулз - це автор, який залишив невимовний слід у світовій літературі, і його твори досі залишаються джерелом натхнення для багатьох.

Загалом, життєпис Джона Фаулза був повним творчого розмаїття та інтелектуальних пошуків. Його творчість змусила читачів думати, а його експерименти з літературними формами та жанрами зробили його одним з найцікавіших письменників свого покоління.

2. Короткий огляд оповідання "Хмара". Читання та аналіз тексту.

Оповідання "Хмара" (The Cloud) Джона Фаулза розповідає про дивний інцидент, який трапився з головним героєм, що відбувся під час його прогулянки в одному з парків Лондона. Сюжет може варіюватися залежно від інтерпретації, оскільки в оповіданні є елементи загадковості та метафоричності.

Основна ідея оповідання полягає в тому, що головний герой помічає незвичайну хмару, яка здавалося, що вона рухається з незвичайною швидкістю та напрямом, незвичайним для звичайних метеорологічних явищ. Герой вирішує слідувати за цією хмарою, і його подорож стає метафорою його внутрішнього шляху, пошуку сенсу життя, або вираження бажання втекти від звичайного, банального світу.

Загалом, "Хмара" Джона Фаулза є типовим прикладом твору, де читач має можливість власноруч визначити сенс і значення подій, або відчутти загадковість та таємничість оповідання через його відкритість для різних тлумачень.

3. Обговорення тем та символік. Бесіда вчителя з учнями.

1. Як можна інтерпретувати хмару, як символ?

Відповідь: хмара виступає як метафора або символ для різних речей, таких як вільність, мрії, смерть чи невизначене майбутнє. Її спостереження і слідування за нею підкреслює внутрішній стан героя та його стосунки зі світом.

2. Основні сюжетні лінії.

Відповідь: внутрішній конфлікт головного героя (головний герой оповідання переживає внутрішній конфлікт, пов'язаний з його пошуком сенсу життя, рефлексією над своєю ідентичністю та потребою у втіхах), рефлексія над життям (подорож за хмарою може розглядатися як алегорія на те, як людина розуміє і сприймає своє життя. Це може бути спробою втекти від реальності або пошуком нових перспектив), завороженість та таємничість (оповідання наповнене атмосферою завороження та таємничості, що створює невизначеність щодо подальшого розвитку подій та закінчення), психологічний аспект (розглядаючи хмару як метафору, можна бачити, що вона відображає стан емоційного невпевненості, прагнення до свободи та пошуку сенсу), іронія (Фаулз використовує іронію та алегорію, щоб підкреслити тонку грань між реальністю та фантазією, внутрішнім бажанням та зовнішніми обмеженнями).

3. Обговорення ключових символів твору.

Відповідь: хмара, подорож, природа, світло і тінь, вода, вітер, метафори.

4. Аналіз значення хмари з наступних перспектив: свобода та невизначеність, прагнення до недосяжного, метафора для психологічного стану, тема миттєвості.

Відповідь:

-свобода та невизначеність: хмара може символізувати свободу та невизначеність. Вона є непередбачуваною, рухаючись над містом, і її напрямок

необхідності важко передбачити. Це може відобразити бажання головного героя втекти від реальності або відчуття невизначеності у його житті.

- прагнення до недосяжного: для головного героя хмара може представляти щось недосяжне або недосяжне, що він відчуває, але не може досягти. Його прагнення захопити хмару може відобразити бажання досягнення мрій або цілей, які можуть бути неосяжними.

- метафора для психологічного стану: хмара може також відобразити внутрішній стан головного героя. Вона може символізувати його плутанину думок, прагнення до щось нового або навіть його емоційну нестабільність.

- тема миттєвості: хмара, що рухається над містом, може нагадувати про миттєвість та непостійність життя. Вона може бути символом того, як швидко проходять час та можливості, і як важливо жити на повну у кожен момент.

5. Аналіз характеру головного героя.

Характер головного героя може бути розглянутий через його дії, думки та сприйняття подій:

- складний внутрішній світ. Головний герой може мати складну внутрішню природу, яка виявляється через його думки та емоційний стан під час спостережень за хмарою. Він може переживати внутрішній конфлікт або пошук сенсу життя.

- бажання втекти. У головного героя може бути сильне бажання втекти від реальності чи відчуття нудьги. Він може відчувати, що його поточне життя неповноцінне або монотонне, і він прагне до чогось нового та незвичайного.

- відкритість до нового. Головний герой може мати властивість бути відкритим до нових вражень та досвідів. Він може бути схильний до рефлексії та відчуття метафізичних аспектів свого життя.

- сприйняття навколишнього світу. Характер головного героя може відобразити його сприйняття навколишнього світу та його реакцію на незвичайні або містичні явища. Це може включати емоційну вразливість або відкритість до невідомого.

- пошук. Головний герой може бути в пошуку чогось більшого або суттєвішого у своєму житті. Він може прагнути знайти сенс або ціль, яка надасть йому задоволення або сповнить його життя сенсом.

6. Аналіз взаємодії головного героя з навколишнім світом.

Взаємодія головного героя з навколишнім світом у оповіданні "Хмара" Джона Фаулза відображається через його сприйняття, дії та емоційний стан під час подорожі за таємничою хмарою.

Спостереження та сприйняття: головний герой уважно спостерігає за хмарою та оточуючим світом. Його сприйняття навколишнього світу допомагає створити атмосферу та напруження в оповіданні.

Пошук: головний герой активно шукає хмару, слідуючи за нею через місто та парк. Цей пошук стає символом його внутрішнього прагнення до чогось більшого або невідомого.

Емоційний стан: взаємодія з навколишнім світом викликає різні емоції у головного героя. Він може відчувати захоплення, зацікавленість, страх чи надію, що відображається у його роздумах та діях.

Відчуття відокремленості: подорож головного героя за хмарою може підсилити відчуття його відокремленості від навколишнього світу. Цей елемент взаємодії допомагає підкреслити його внутрішній конфлікт та пошук сенсу.

Символічність: взаємодія головного героя з навколишнім світом є символічною та метафоричною. Кожен елемент середовища, через яке він проходить, може мати важливе значення та відображати його внутрішній стан.

Відчуття непевності: взаємодія головного героя з навколишнім світом може також викликати в нього відчуття непевності та розгубленості. Він може відчувати, що навколишній світ незрозумілий та загадковий, що підсилює його почуття втрати контролю.

4. Творче завдання (на вибір учнів).

1. Напишіть власний альтернативний фінал до оповідання або виберіть персонаж твору та розкрийте його внутрішній світ.

III. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ, 10 хв.

1. Підбиття підсумків уроку.

2. Звернення до учнів із запитанням про власні враження від уроку та розуміння прочитаного.

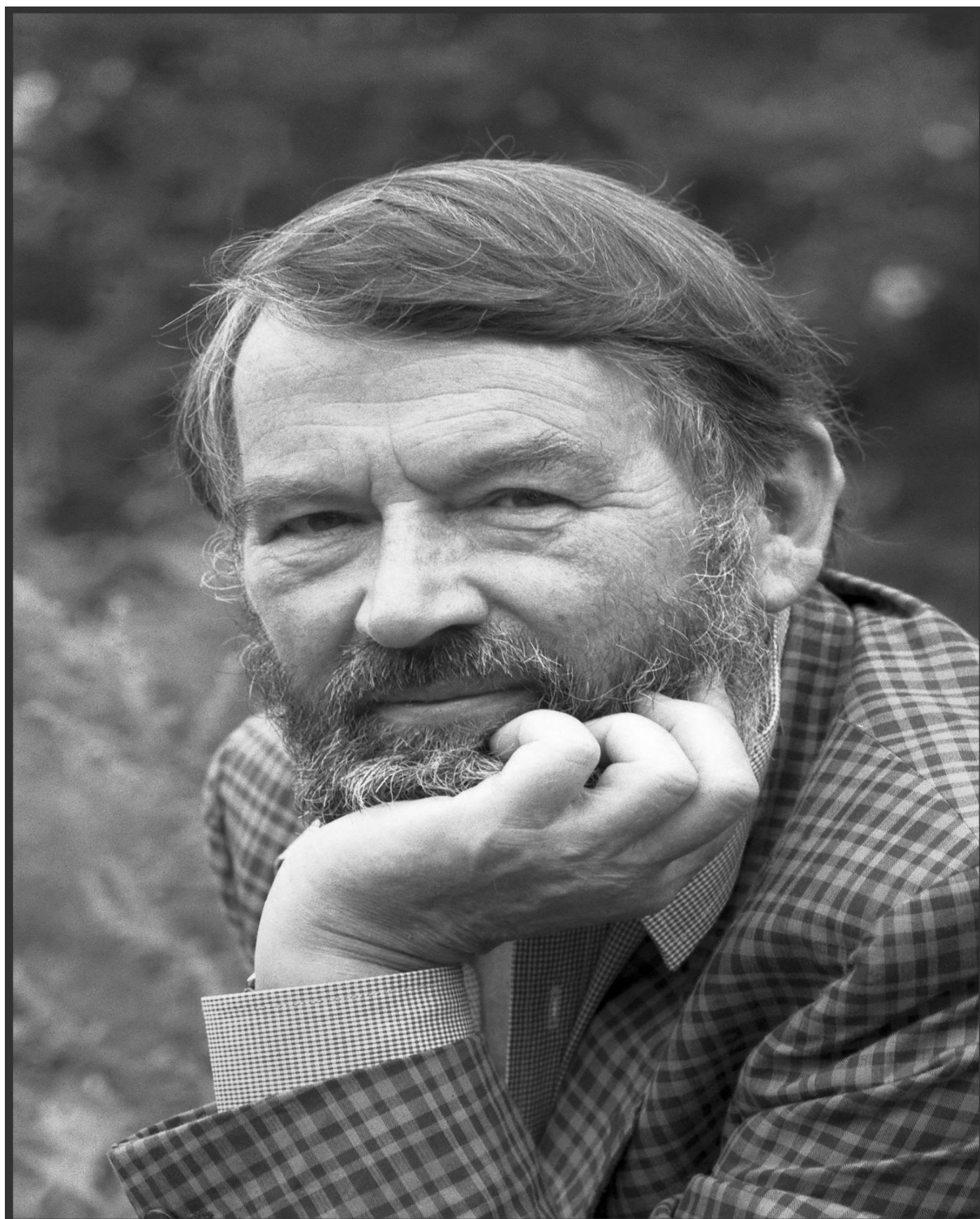
IV. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА УРОКУ, 1 хв.

1. Читання оповідання.

2. Підготовка до обговорення та аналізу наступного заняття.

Джон Фаулз			
Психологічна історія	Екзистенціаль питання	Інтертекстуальність	Складні сюжети
Фаулз славиться своєю здатністю ретельно розглядати внутрішній світ своїх персонажів і досліджувати їхні психологічні конфлікти та розвиток.	Він часто досліджує екзистенційні теми, такі як сенс життя, смерть, віра і самовизначення.	Фаулз використовує багато інтертекстуальних посилань та цитат з інших літературних творів, що надає його романам багатозначності.	Він створює сюжети з численними поворотами та загадковими подіями, які залишають читачів інтригованими.
Джуліан Барнс			
Лаконічний стиль	Розповіді з першої особи	Філософські роздуми	Іронія та гумор
Барнс відомий своєю лаконічною мовою та точними словами. Він часто використовує компактність для вираження складних ідей.	В більшості своїх романів Барнс використовує розповіді з першої особи, дозволяючи читачам занурюватися в умови і почуття головних персонажів.	Барнс зазвичай вплітає філософські роздуми в свої романи, досліджуючи питання про мораль, історію і сучасний світ.	Він часто використовує іронію та гумор для висміювання суспільних норм та непередбачуваних життєвих ситуацій.

ПОРТРЕТ ДЖОНА ФАУЛЗА

**Статистичні дані щодо діагностики сформованості знань учнів
старших класів про літературу постмодернізму**

Анкета для учнів 11 класів								
Усього учнів	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%
21								
рівень	низький		середній		достатній		високий	
Запитання 1	Визначення ознак постмодернізму							
Варіант відповідей	Не назвали ознаки		Називають не більше двох ознак		Вказують три ознаки		Вказують більше трьох ознак	
21	3	14	14	67	2	9,5	2	9,5
Запитання 2	Назвіть представників постмодернізму							
Варіант відповідей	Не назвали жодного представника		Назвали одного представника		Назвали двох представників		Назвали трьох і більше представників	
21	3	14	4	19	13	62	1	5